

Cultuurhistorische analyse en waardering

Groot-Bijsterveld te Oirschot

Luc Joosten

September 2009

Rapport 250

Colofon

TITEL

Cultuurhistorische analyse en waardering Groot-Bijsterveld te Oirschot

PROJECTUITVOERING

Luc Joosten

BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Frans Adriaanse, Stichting Behoud Erfgoed Oirschot

Joris van Esch, Stichting Behoud Erfgoed Oirschot

Erik de Jong, WUR Leerstoelgroep Landschapsarchitectuur

Carla Oldenburger, Advies- en Ontwerpbureau Oldenburgers Historische Tuinen

Lèneke Pfeiffer, Wetenschapswinkel van Wageningen UR

Judith Westerink, Alterra, projectleider

LAY-OUT

Luc Joosten

OMSLAGONTWERP

Hildebrand DTP, Wageningen

DRUK

Grafisch Service Centrum Van Gils BV, Wageningen

ISBN

978-90-8585-181-3

WETENSCHAPSWINKEL WAGENINGEN UR

Rapportnummer 250, september 2009, www.wetenschapswinkel.wur.nl

Cultuurhistorische analyse en waardering Groot-Bijsterveld te Oirschot

Rapportnummer 250

Luc Joosten, Wageningen, september 2009

Stichting Behoud Erfgoed Oirschot
www.sbeo.nl

De Stichting Behoud Erfgoed Oirschot (SBEO) stelt zich ten doel:

Het behouden en beschermen en waar mogelijk herstellen van de karakteristieke cultuurhistorische gebouwen en stedelijke en landschappelijke waardevolle complexen in de gemeente Oirschot met zijn bijbehorende kernen en gehuchten.

De stichting wil niet alleen een actiegroep zijn maar vooral met ideeën komen om voormalige karakteristieke elementen te behouden of te herstellen. Daarbij sluiten wij ons aan bij de Rijksnota Belvedere, die de ruimtelijke ontwikkeling niet wil tegenhouden maar wil proberen cultureel waardevolle gebouwen en landschappen juist door ontwikkeling te behouden.

**Alterra Centrum Landschap,
Stadsregionale Ontwikkeling**
www.alterra.nl

Alterra biedt een combinatie van toegepast en wetenschappelijk onderzoek in een veelvoud van expertisevelden op het gebied van de groene ruimte en het duurzaam gebruik ervan.

Wetenschapswinkel Wageningen UR
Postbus 9101
6700 HB Wageningen
(0317) 48 39 08
wetenschapswinkel@wur.nl
www.wetenschapswinkel.wur.nl
www.wetenschapswinkels.nl

Maatschappelijke organisaties zoals verenigingen en belangengroepen, die niet over voldoende financiële middelen beschikken, kunnen met onderzoeksvragen terecht bij de Wetenschapswinkel Wageningen UR. Deze biedt ondersteuning bij de realisatie van onderzoeksprojecten. Aanvragen moeten aansluiten bij de werkgebieden van Wageningen UR: duurzame landbouw, voeding en gezondheid, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen.

Dit rapport hoort bij het Wetenschapswinkelrapport 251.

Voorwoord

De gemeente Oirschot telt meer dan driehonderd monumentale gebouwen, twee beschermde dorpsgezichten en vele omliggende natuurgebieden. De gemeente noemt zich dan ook graag “monument in het groen”. Door het in hun ogen ontbreken van voldoende aandacht voor het behoud van het erfgoed op gemeentelijk niveau hebben enkele verontruste bewoners in 2006 de stichting “Behoud Erfgoed Oirschot” opgericht, de SBEO, met als doel: Het behouden en beschermen en waar mogelijk herstellen van de karakteristieke cultuurhistorische gebouwen en landschappelijk waardevolle complexen. Ons cultureel erfgoed is waardevol voor onze samenleving. Het zijn cadeaus van onze voorouders uit het verleden die we moeten koesteren. De stichting houdt zich bezig met waardevolle cultuurhistorische elementen zoals de jaren ’30-woningen, de bolle akkers en de karakteristieke boerderijen in het landschap. De stichting heeft inventarisaties verricht van de jonge monumenten en de boerderijen in Oirschot. De stichting probeert op een constructieve wijze het beleid van de gemeente te beïnvloeden.

Een van de projecten waar de stichting zich mee bezig houdt is het complex: Montfortanenklooster “Groot-Bijstervelt”.

In een park aan de Montfortlaan te Oirschot staat een complex met gebouwen dat de laatste 100 jaar in gebruik is geweest als Montfortanenklooster. Het complex is gebouwd rondom het voormalig kasteel Groot-Bijstervelt uit 1772, een Rijksmonument. Het park is aangelegd in een Engelse landschapsstijl met waterpartijen en bevat verschillende religieuze elementen zoals een kapel, een begraafplaats, een Lourdesgrot en Calvarieberg.

De paters willen het grote klooster verlaten onder de voorwaarde dat het complex de functie ‘wonen met zorg’ gaat krijgen. Het Woningbedrijf Oirschot heeft in september 2006 een haalbaarheidsonderzoek gepresenteerd met 70 wooneenheden waarvan 12 paviljoenwoningen in het park. In december 2006 werd het raadsvoorstel met 70 woningen en bouwen in het park door de gemeenteraad goedgekeurd.

De stichting reageerde op het plan: Wil het park als openbaar gemeentelijk park behouden zonder verdere bebouwing en een kleiner aantal wooneenheden. De stichting is ook vóór herbestemming, “behoud door ontwikkeling” is haar devies. De stichting ging daarna op zoek naar een instantie die de natuurwaarde en de cultuurhistorische waarde van het complex met park kon onderzoeken. De Wetenschapswinkel van de Universiteit Wageningen was gaarne bereid hieraan invulling te geven.

De Wetenschapswinkel heeft Luc Joosten, een student Landschapsarchitectuur, bereid gevonden dit onderzoek te verrichten. Luc heeft samen met de stichting en omwonenden een voorbeeldige studie gedaan naar de natuur- en cultuurhistorische waarden met een ontwerpvisie voor het complex.

Proficiat Luc met dit mooie studieresultaat.

Frans Adriaanse
voorzitter Stichting Behoud Erfgoed Oirschot

Cultuurhistorische analyse en
waardering

Groot-Bijsterveld

te Oirschot

Luc Joosten
Student Landschapsarchitectuur
Wageningen Universiteit

Begeleider: Erik de Jong
Hoofddocent History and Theory, leerstoel Landschapsarchitectuur
Wageningen Univeriteit

In opdracht van:
Wetenschapswinkel Wageningen UR

Dankwoord

Mijn bijzondere dank gaat uit naar de heer P. Derckx. Zonder zijn toegewijde en trouwe speurwerk in de archieven van de Montfortanen zou veel van de historie van het goed in duister gehuld zijn gebleven. Verder wil ik graag mijn begeleider Erik de Jong bedanken voor de plezierige begeleidingen, de welkome input van zijn kant en het redactiewerk. Graag bedank ik ook de heer Adriaanse die mijn bezoeken aan het park regelde en al handig voorwerk had verricht.

Luc Joosten

Inhoudsopgave

Inleiding	1
H1. Beschrijving huidige situatie	2
_Korte oriëntatie	3
_Park, tuin en erf	3
_Perspectieven en ruimte	7
_Beplanting	9
_Onderhoudsstatus	9
_Architectuur	11
H2. Historisch overzicht	12
_Vóór 1758	13
_1758-1903	13
_Na 1903	17
_Architectuur	20
_Functie en gebruik	26
_Ontwerper(s)?	26
_Context	28
H3. Waardering	30
_Tuin- en parkhistorische waardering	31
_Historische waardering	32
_Andere waarden	33
_Conclusie en waardering	33
_Aanbevelingen	35
Bronvermelding	36
Bijlage 1. Zichten rond 1903	38
Bijlage 2. Opeenvolging van eigenaren	39
Bijlage 3. Foto's	40

_Inleiding

(Oud)-Bijsterveld is een landgoed te Oirschot met een geschiedenis die terug gaat tot de 14de eeuw, toen op die plaats een oud slot stond. In 1775 werd het slotje afgebroken en bouwde de toenmalige heer van Oirschot, Sweerts de Landas, een nieuw huis. Aan het begin van de 20ste eeuw betrokken de Paters Montfortanen het goed, en breiden huis en park uit tot de huidige omvang. In 2005 is er een startconvenant getekend tussen het woningbedrijf Oirschot, de congregatie van Montfortanen en Sint Joris zorg- en dienstverlening, om de mogelijkheden tot herontwikkeling van het complex te onderzoeken. Door het woningbedrijf is vervolgens een onderzoeksopdracht naar de globale ruimtelijke en financiële mogelijkheden verleend aan een collectief van adviseurs. Deze brachten in 2006 het rapport "Groot Bijsterveld, haalbaarheidsonderzoek herontwikkeling" uit. De Stichting tot Behoud Erfgoed Oirschot uitte, naar aanleiding van de gepresenteerde voorstellen, haar zorgen over de impact van het voorgestelde op het park en dus op de historie van het goed, en de betekenis van het goed voor Oirschot. De Stichting heeft daarop via de Wetenschapswinkel van de Universiteit Wageningen hulp gezocht om een cultuurhistorische analyse te maken en een waardering uit te spreken. Het resultaat ligt nu voor u.

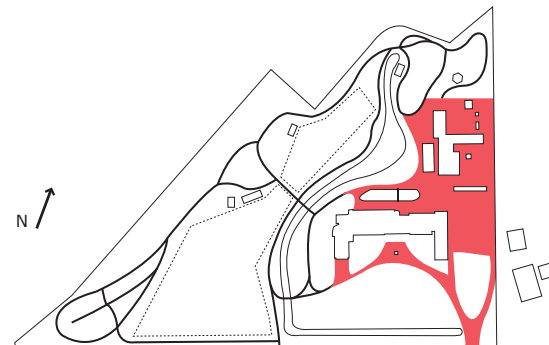
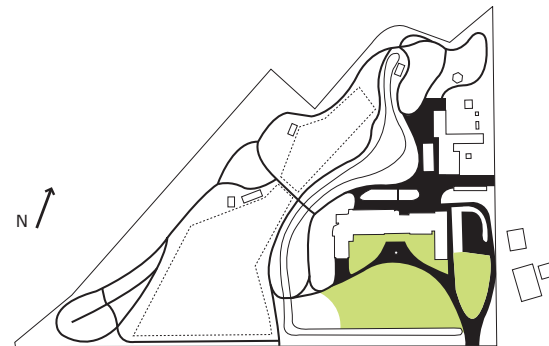
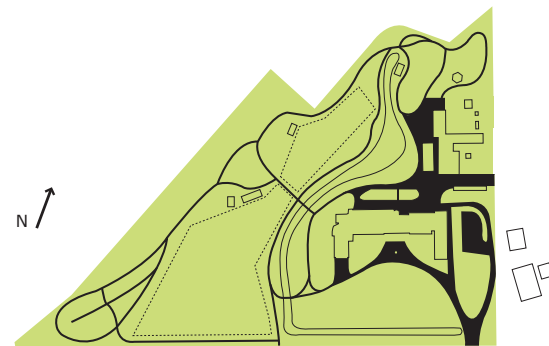
A large, multi-story brick building with a dark roof and many windows, surrounded by autumn foliage and a paved path. The building has a central entrance with a small porch and a cross on the roof. The path is covered in fallen leaves, and there are trees with yellow and orange leaves in the foreground and background. A statue is visible on the left side of the path.

H1. Beschrijving huidige situatie

Oud-Bijsterveld?

Er zijn verschillende schrijfvormen en verklaringen voor de naam Oud-Bijsterveld. In de eerst bekende optekening uit 1312 heet het goed Bijsterveld, in 1645 verandert de *-d* in een *-t*. Even later in de 17de eeuw komt de toevoeging "Groot" steeds meer in gebruik, waarschijnlijk om onderscheid te maken tussen het goed en het huis Klein Bijsterveld in de Gasthuisstraat in Oirschot. In 1758 is er sprake van Groot-Biesterveld, in 1775 van Groot-Bysterveld, op het minuutplan heet het goed weer Oud-Beisterveld. Het goed wordt soms ook geschreven als Beijsterveld. De schrijfwijze met *-d* of *-t* wisselt elkaar volgens de mode af. Tegenwoordig wordt het goed als (Oud)-Bijsterveld geschreven.

Over de betekenis bestaat enige onduidelijkheid. Volgens Brock¹ was het oude slot van het oude Meijerse geslacht Van Bysterveld, die haar naam ook aan het slot verleende. Bruning probeert de naam vanuit het Nederlands te duiden, bijsterveld of biesterveld betekende letterlijk: verwilderd, onvruchtbaar stuk land en symbolisch het toppunt van ellende. Bies is ook een aanduiding voor nat, en biesweide/veld voor een nat veld. Van natheid zijn echter geen sporen te vinden. Heren van Bijsterveld is een benaming voor zwervers. Toch hoeven we volgens Bruning niet aan te nemen dat het goed veel woeste delen omvatte, noch dat het voor haar gebruikers ellende betekende en evenmin dat de heren zwervers waren. De verklaring van Brock lijkt dan ook aannemelijker dan die van Bruning.

¹Brock, A.C., *De Stad en de Meyery van 's-Hertogenbosch*. 1825

_Korte oriëntatie

Het goed Bijsterveld is gelegen aan de Montfortlaan, in de Notel te Oirschot. Het gehele goed heeft een oppervlakte van ruim 4 hectare. In het zuiden wordt het goed begrensd door de Montfortlaan, aan de westkant vormt de doodlopende straat Bijsterveld en de daaraan gelegen boerderij de grens. De oostgrens wordt bepaald door een oude boerderij en enkele akkers, ten noorden van het goed ligt een boomkwekerij.

Het goed is als zodanig te herkennen, door zijn groene en enigszins besloten karakter. Het perceel ligt aan de oude doorgaande weg van Oirschot naar het nabijgelegen gehucht Straten. Op landschappelijke schaal ligt het perceel aan de zuidelijke rand van een uitgebreid essencomplex aan de noord- en oostzijde van Oirschot, de Notel genaamd. Het akkercomplex wordt omkranst door karakteristieke lintbebouwing met veel cultuurhistorisch waardevolle boerderijen. Voor de realisatie van het goed is eeuwen geleden een fragment van dit akkercomplex aan productie onttrokken en ingericht naar de wisselende behoeften van de bewoners door de jaren heen. De Montfortlaan die naar het goed leidt is breed opgezet en beplant met drie rijen eiken.

Binnen de groene parkaanleg, gekarakteriseerd door een centrale weide en een slingerende waterpartij, ligt het erf met daarop de hoofdgebouwen.

_Park, tuin en erf

Het perceel vormt de landschappelijke onderlegger van het gehele goed. Deze legger heeft zijn landschappelijke waarde gekregen door de ontwikkeling van tuin en park, als een combinatie van economie, religie en esthetiek. Binnen dit geheel zijn verschillende deelgebieden te onderscheiden, ieder met een eigen compositie en karakteristieken. Binnen de algehele compositie van het perceel/park ligt het huis. Hieronder worden de verschillende deelgebieden achtereenvolgens beschreven. De architectuur zal hierna beschreven worden.

Het entreegebied

Tussen de Montfortlaan en de hoofdgebouwen ligt het voorterrein of entreegebied. Dit terrein heeft een formele uitstraling door het grote gazon, met daarop enkele monumentale bomen. Het formele karakter wordt versterkt door de gebogen oprijlaan die over het water, voor de verhoogde entree, langs loopt. De beplanting nabij de hoofdgebouwen is fijner van textuur en structuur dan elders in het park. Zo staan er vaste planten en exclusievere boom- en struiksoorten (o.a. een magnolia). De compositie wordt gedomineerd door het gazon, de solitair en de bebouwing.

Het erf

Aan de oostzijde van de hoofdgebouwen begint het erf. Het erf loopt achter de hoofdgebouwen langs en omvat de verschillende bijgebouwen achter het ensemble van hoofdgebouwen. Het erf biedt parkeervoorzieningen aan bezoekers en bewoners en is tevens ontsluiting voor de bijgebouwen. De parkeerplaats aan de oostzijde ligt iets verdiept ten opzichte van de ontsluiting en wordt omzoomd door lage beplanting. De parkeerplaatsen achter de hoofdgebouwen liggen koud tegen deze gebouwen aan. Parkeerplaatsen en park worden van elkaar gescheiden door een groenstrook van hoge coniferen. Het erf rond de bijgebouwen bestaat uit een potpourri van gebouwtjes en schuren, verharding, half-verharding, tuintjes en weijtjes en heeft een erg rommelig karakter. Het zicht op de oude boerderij wordt ontnomen door

Afb.1 Montfortlaan.

Afb.5 Achterkant van het hoofdgebouw met parkeerterrein.

Afb.2 Representatief voorterrein met daarachter het ensemble van hoofdgebouwen. In het midden het oorspronkelijke huis uit 1772.

Afb.6 Zicht over de "visvijver".

Afb.7 Oorsprong van de waterpartij

Afb.11 Zicht richting het noorden over de centrale weide.

Afb.3 Bijgebouwen op het erf achter het ensemble van hoofdgebouwen.

Afb.4 Boerderij op het erf achter het hoofdgebouw.

Afb.8 Geheel westelijke pad, nabij de begraafplaats

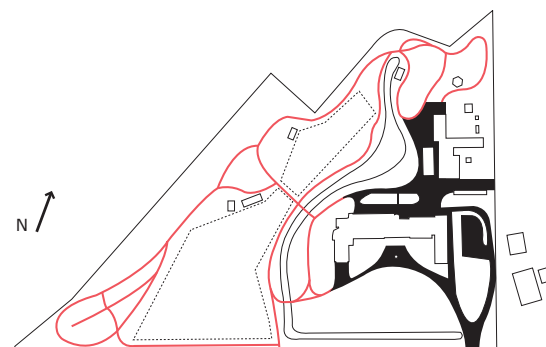
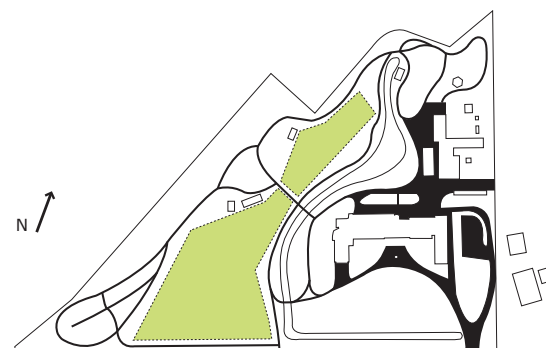
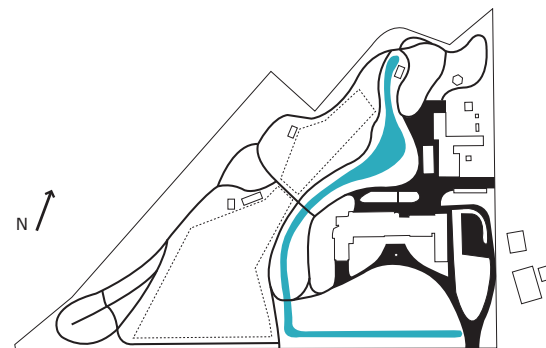
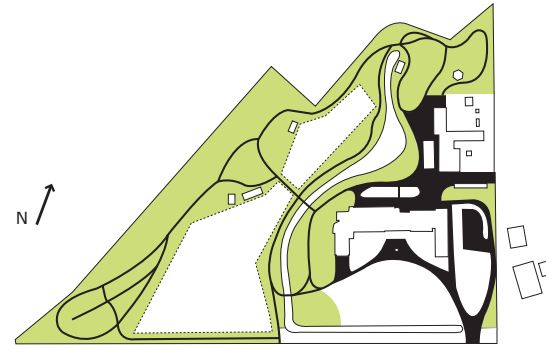
Afb.9 Begraafplaats tussen de beuken.

Afb.10 De Lourdesgrot

Afb.12 Het goed gezien vanaf Straten richting het zuiden.

enkele rijen coniferen. Binnen het erf is geen duidelijke compositie te herkennen. Het is dan ook moeilijk voor te stellen dat hier decennia geleden (in een strak grid) de moestuinen van het klooster lagen. Enkel de oude boerderij herinnert nog aan de vroeger zo belangrijke en kenmerkende functie van het terrein.

Het park

Het park is gecomponeerd rond de slingerende waterpartij en de weide aan de westzijde van de bebouwing. De padenstructuur ligt dan ook voornamelijk rond deze beide elementen. De meeste gebouwtjes en kunstwerkjes liggen direct naast de paden. Er zijn slechts enkele zichtlijnen te herkennen in de compositie. De sfeer en ruimtelijke beleving verschilt over het park. De zuidelijke driekwart van het park heeft een vrij open en lichte compositie met zicht onder en tussen de bomen door. Het noordelijke kwart is meer gesloten en donkerder van compositie door een altijdgroene ondergroei. Plaatselijk is de ondergroei onderbroken en is er zicht op de akkerlanden.

De waterpartij: De waterpartij heeft een vloeiende vorm die zich plaatselijk verbreedt en versmalt. Direct achter het huis heeft de waterpartij zich verbreedt tot een vijver. Dit brede gedeelte heeft een geleidelijk aflopende oever; het water is direct te bereiken. Door de verbreding kan de ruimtelijkheid van de compositie ervaren worden en krijgt het water een duidelijke spiegelfunctie. Het smallere traject van de waterpartij ten zuiden van de vijver heeft een veel steilere oever en ligt 1.50 tot 2.00 meter dieper dan padniveau. Op de meeste plaatsen is het water niet direct te bereiken. Aan de zuidelijke rand van het perceel maakt het water een scherpe bocht en vormt het de grens van het entreegebied. Ten noorden van de vijver versmalt het water zich weer, de oever is iets steiler en het water is niet direct bereikbaar. Hier ligt tevens de "bron" van de waterpartij. Het water wordt op twee plaatsen overbrugd. Een bruggetje direct zuidwestelijk van de kapel en een bruggetje direct noordwestelijk van de kapel, waar het pad tussen de weiden door loopt.

De weide: de weide ligt ten westen van de waterpartij en loopt door tot aan de Montfortlaan. Hier wordt de weide begrensd door een pad, een beukenhaag en een greppel. Doordat de weide halverwege in ruimte geknepen is, ontstaan er als ware twee aparte weiden. Deze scheiding wordt nog eens versterkt door enkele coniferen geplant tussen de weiden en een halve omkadering van coniferen aan de oostzijde van de noordelijke weide. De zuidelijke weide begint breed en loopt langzaam smaller toe. Het grondoppervlak is niet geheel vlak, het loopt lichtjes bol af naar de waterpartij. Het is vooral door deze weide dat de maat en schaal van het terrein duidelijk ervaren kunnen worden. De paden lopen direct langs de weide en bieden mooie (door)zichten over de weide naar de overkant. Langs de weide staan verschillende oude boomgroepen en enkele markante bomen die de compositie verlevendigen en versterken.

De paden: de padenstructuur is gecomponeerd rond zowel de waterpartij als de weide en vormt een rondwandeling. Door de slingerende beweging van de paden worden dan weer doorkijkjes getoond dan weer verhuuld. De paden maken de compositie van het park beleefbaar. De paden liggen plaatselijk iets verdiept ten opzichte van de omgeving. Of deze opzettelijk zijn afgestoken of dat de paden op natuurlijke wijze zijn ingesleten is mij onbekend. De meeste paden bestaan uit half-verharding; één pad, van de kapel naar de achterzijde van het huis, is echter geasfalteerd.

Afb.13 Zicht 1

Afb.14 Zicht 4

Afb.15 Zicht 5

Afb. 16 Zicht 2

Afb.17 Zicht 3

Afb.19 Zicht 4

Afb.18 Zicht 4

Perspectieven en ruimte

Zoals in vorig hoofdstuk vermeld, zijn er slechts weinig duidelijke zichtlijnen of zichten en is de ruimtebeleving beperkt tot het voorterrein, de waterpartij en de weide. Op de kaart hier-naast zijn de belangrijkste zichten ingetekend en wordt bovengenoemde bevestigd. Vanaf de begane grond kan alleen vanuit de voorkant van het huis het park -deel van het voorterrein- gezien worden. De eerste verdieping biedt meer zicht maar dat wordt aan de achterkant grotendeels afgeschermd door een coniferen aanplant. De (zicht)relatie tussen huis en park is beperkt.

Belangrijk voor de beleving van de ruimtelijkheid van de compositie en de compositie zelf zijn de open gebieden: de waterpartij en de weide. Door een versmalling van de waterpartij naar achteren toe, wordt het perspectief vergroot en lijkt het langer/groter dan het daadwerkelijk is. Voor de licht taps toelopende weide geldt hetzelfde.

Het padenpatroon is eenvoudig en biedt slechts plaatselijk duidelijk gecomponeerde zichten.

Door de verwildering en opslag van de beplanting en de sterke expansie van de architectuur zijn er nu nog maar weinig zichtrelaties tussen de verschillende (hoofd)onderdelen van het park.

Afb.20 Rode beuk bij de entree.

Afb.21 Moerascypres bij de entree.

Afb.22 Sparrenaanplant langs de noordelijke weide.

Afb.23 Varenbeuk voor de boerderij, op de achtergrond de treurwilg.

Afb.24 Heesters langs het pad naar de Lourdesgrot.

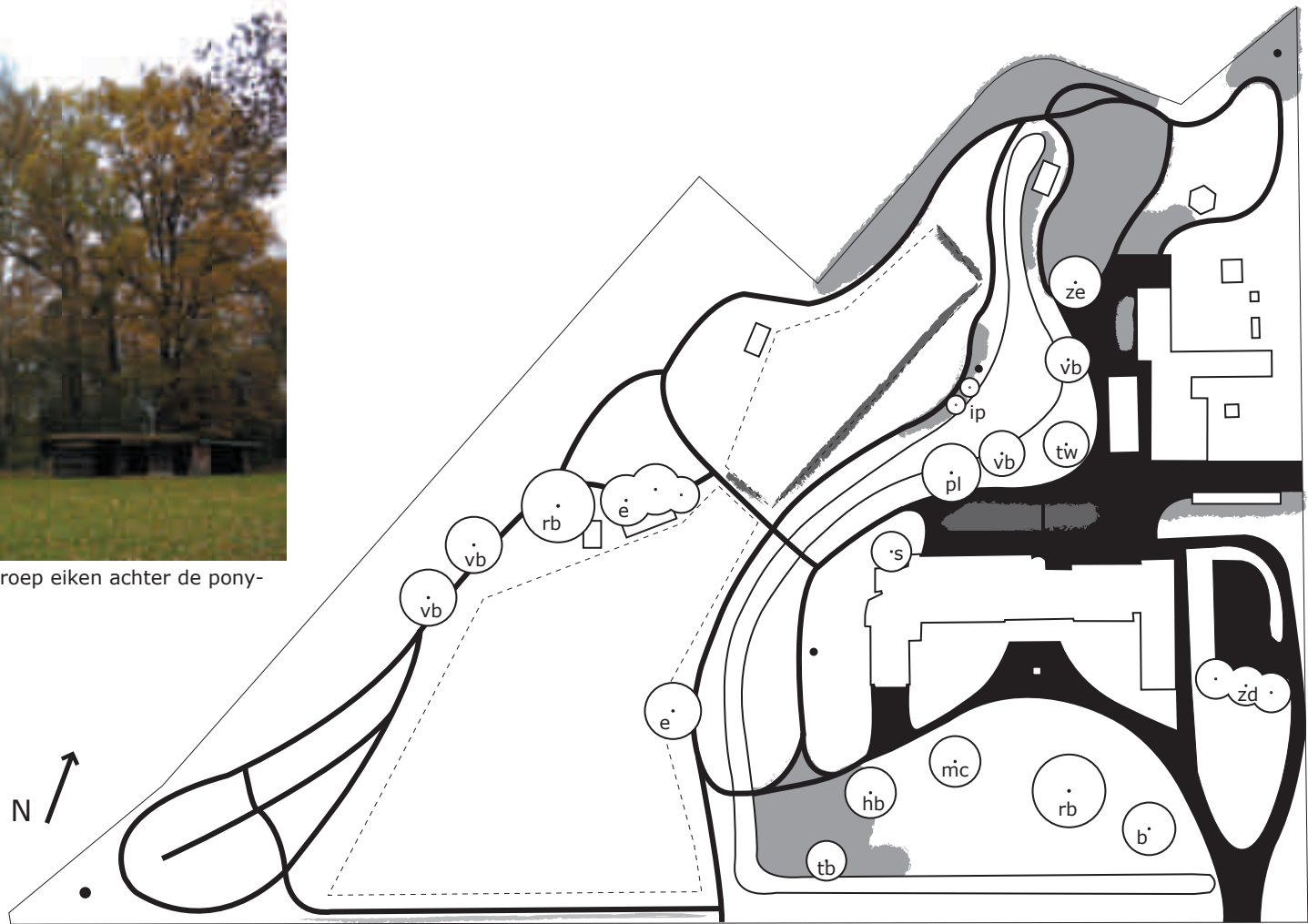
Afb.25 Zilveresdoorn achter de boerderij.

Afb.26 Groep eiken achter de pony-stal.

Afb.28 Varenbeuk en beuk langs het pad naar het kerkhof.

Afb.27 Oude, overhangende eik langs de zuidelijke weide.

- tb: treurbeuk
- rb: rode beuk
- b: gewone beuk
- mc: moerascypres
- hb: hemelboom
- vb: varenbeuk
- e: eik
- pl: plataan
- ip: Italiaanse populier
- ze: zilveresdoorn
- tw: treurwilg
- zd: zeeden
- s: spar

_Beplanting

De beplanting van het park bestaat voornamelijk uit bomen en heesters, alleen bij de entree staan enkele rozen en vaste planten. Er is geprobeerd zo veel mogelijk belangrijke en bijzondere bomen of boomgroepen te inventariseren. Dit is gedaan aan de hand van luchtfoto's, foto's en veldwerk.

De meest opvallende bomen staan op het grasveld voor het huis. Meteen valt de grote bruine beuk (*Fagus sylvatica purpurea*) met zijn lage takken op. Even links van deze boom staat de oudste moerascipres (*Taxodium distichum*) van Nederland, vlak hiernaast staat een hemelboom (*Ailanthus altissima*). Deze bomen hebben de ruimte gekregen om op natuurlijke wijze uit te groeien tot solitair. In het park zelf staan vrijwel geen solitair. Toch vallen sommige bomen op door hun ouderdom en afwijkende grootte. Schuin achter de kapel staat een grote spar (*Abies grandis*) die boven de kapel uitsteekt. Even hierachter bij de waterkant staat een grote plataan (*Platanus hispanica*), vlak daarnaast staat een varenbeuk (*Fagus sylvatica asplenifolia*). Als we langs het water verder lopen richting de boerderij komen we een treurwilg (*Salix sepulcralis* 'Chrysocoma') tegen. Tegenover de boerderij, vlak bij het water, staat weer een varenbeuk (*Fagus sylvatica asplenifolia*). Bij de splitsing van de paden even voorbij de boerderij zien we een zilveresdoorn (*Acer saccharinum*). In dit gedeelte van het park neemt ook de ondergroei van voornamelijk altijd groene soorten (hulst, laurierkers, taxus en rododendron) toe. Als we aan de oostzijde langs de weide lopen vallen vooral twee Italiaanse populieren (*Populus nigra* 'Italica') aan de waterkant op. Hun lange, smalle vorm zorgt voor een aangename verrassing in compositie. In de weide staat een strak aangeplante reeks coniferen. Als we over de grote weide kijken, vallen vooral de groep eiken (*Quercus robur*), achter de ponystal, en de grote rode beuk vlak daarnaast op. Als we richting het kerkhof kijken vallen nog enkele andere grote beuken op, waaronder een varenbeuk. Vanuit deze positie is ook goed te zien dat de beuken rond het kerkhof van dezelfde hoogte en plantdatum zijn. De zilvergrijze stammen vormen als ware een kathedraal om het kerkhof. Rond het kerkhof staat een taxushaag (*Taxus baccata*). Als we vanuit het kerkhof over de weide kijken zien we de takken van een grote eik overhangen in de weide. Het pad ten zuiden van de weide wordt door een beukenhaag van de greppel en de weg gescheiden. Het pad zijdelings langs de kapel is voornamelijk met lindebomen beplant (*Tilia vulgaris*).

De rest van de beplanting bestaat voornamelijk uit beuken, verschillende soorten eiken (*Quercus robur*, *Quercus rubra* (vooral in het westelijk deel)), hazelaar (*Corylus avellana*) en enkele sparren.

_Onderhoudsstatus

Het is duidelijk zichtbaar dat het park te kampen heeft met achterstallig onderhoud. De mate van achterstallig onderhoud verschilt over het terrein, zo is het terrein direct voor het gebouw, rondom de entree, redelijk onderhouden. Dit terrein wordt onderhouden door een tuinman.

Het achterstallig onderhoud uit zich op allerlei manieren. Verschillende bomen zijn ziek (onder andere door schimmelinfecties) en zullen op de langere termijn sterven. Enkele bomen zijn al gestorven en verschillende bomen hebben dode takken. De ondergroei wordt niet of niet op de juiste manier bijgehouden wat zorgt voor een rommelig beeld en het verdwijnen van doorzichten. Op verschillende plaatsen is spontaan ondergroei ontstaan, door uitzaaiing van struiken en bomen. Door het gehele park staat dan ook opschot van jonge boompjes en bomen.

De beschoeiing van de waterkanten is grotendeels weggerot, hierdoor is vrijwel over de gehele omtrek de oever geërodeerd. Het water zelf staat stil en lijkt dood, bladafval van de omstaande bomen bedekt grote delen van het wateroppervlak. Langs de oevers ontwikkelt zich veel ondergroei die het zicht op het water op veel plaatsen ontnemt.

Afb.29 Nummer 5.

Afb.33 Nummer 7.

10

Afb.35 Nummer 9.

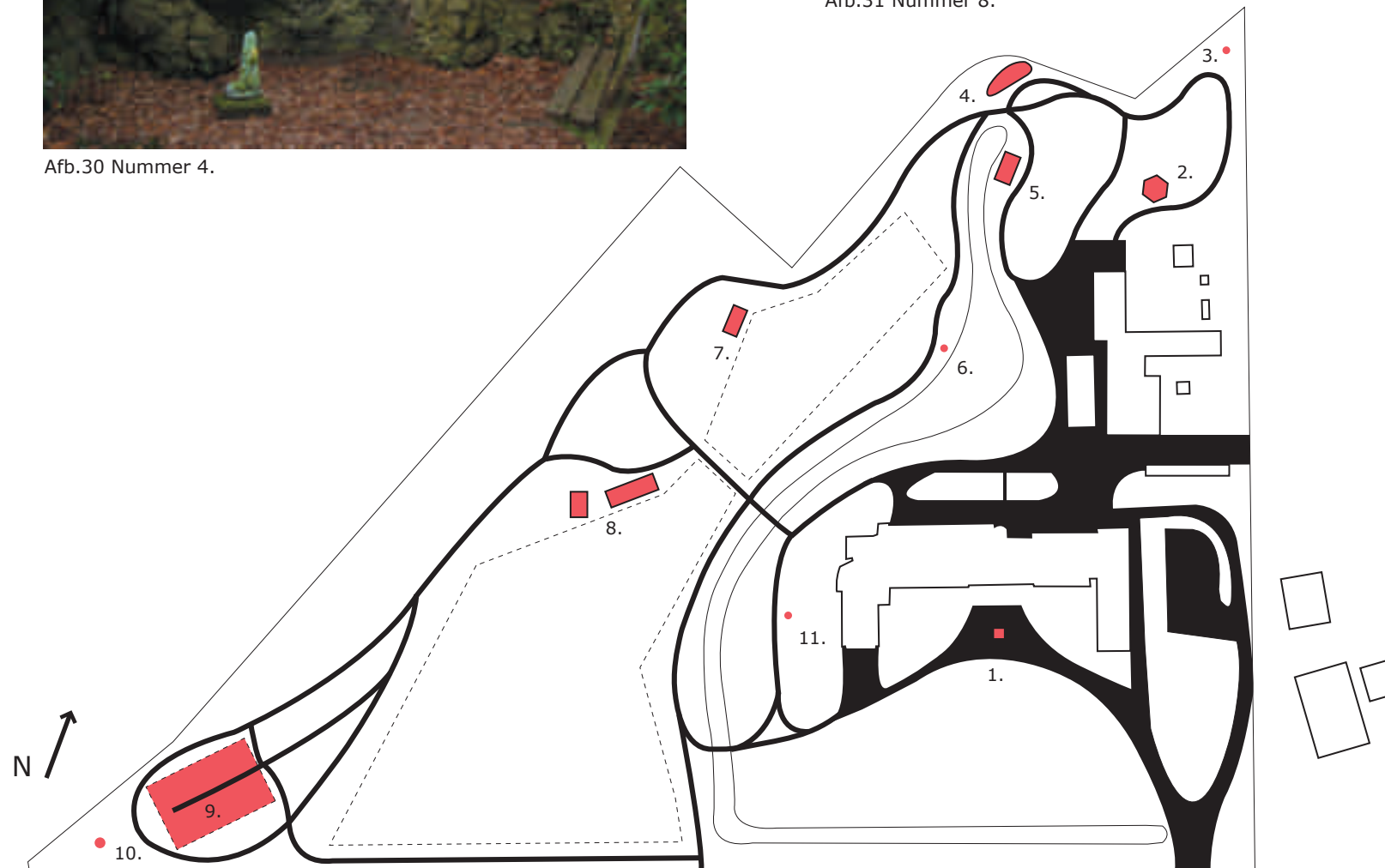
Afb.30 Nummer 4.

Afb.31 Nummer 8.

Afb.32 Nummer 3.

Afb.34 Nummer 2.

Afb.36 Nummer 11.

Afb.37 Nummer 10.

Afb.38 Nummer 1.

Afb.39 Nummer 6.

1. Montfortbeeld
2. Volière/serre
3. Sint Jozef's beeld
4. Lourdes grot
5. Berghok
6. Zwanenburcht
7. Stalletje
8. Ponystal en volière
9. Kerkhof
10. Calvarieberg met kruisbeeld
11. Afrikaans beeld

Lourdesgrot

Een Lourdesgrot is een kopie van de grot in Lourdes waar in 1858 Maria zou zijn verschenen aan Bernadette Soubirous. Vaak is in de grot een altaar geplaatst. In een nis schuin boven de grot (rechts voor de kijker) staat een Maria beeld met een blauwe sjerp en een rozenkrans. Beneden staat vaak een beeld van de knielende Bernadette. Vaak is een Lourdesgrot deel van een openluchtkapel³.

Montfortbeeld

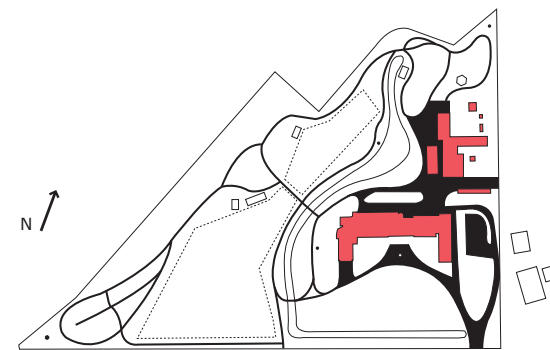
Volgens Louis-Marie Grignion de Montfort (1673-1716) en zijn volgelingen liep de beste weg om tot Jezus te komen via Maria. Maria wordt dan ook gezien als medeverlosser. Montfort had bovendien een grote verbintenis met Jezus aan het kruis, volgens hem belemmert het niet volgen van Christus op zijn kruisweg de groei tot christen en mens. In 1947 werd Montfort heilig verklaard⁴.

Calvarieberg

Calvarieberg of Golgotha is een heuvel buiten de muren van Jeruzalem waarop Jezus volgens de evangeliën is gekruisigd. Op sommige katholieke begraafplaatsen werd een kunstmatige Calvarieberg opgeworpen met daarop een beeldengroep of een kruisbeeld⁵.

Brevieren

De gebedenboeken die de kloosterlingen in vroeger dagen meenamen waren groot en zwaar, er ontstond al snel behoefte aan handzamere gebedenboeken. Hierdoor ontstond het brevier (van Latijnse *brevis*, kort). In het brevier stonden onder andere vaste tijden waarop een kloosterling geacht werd te bidden. Brevieren is het lezen uit het brevier, vaak al lopende. Speciaal daarvoor aangelegde paden heten brevierpaden. Vaak aangelegd in lussen om elkaar te kunnen ontwijken.

_Architectuur

De woonvertrekken

Het ensemble van hoofdgebouwen is door verschillende uitbreidingen en aanbousels tot de huidige omvang gekomen. In het centrum van de hoofd façade is het oude huis/kasteel duidelijk te herkennen. Aan weerszijden van het oude huis zijn nieuwe vleugels gebouwd in een stijl die lijkt op die van het oude huis. De daklijn van het oorspronkelijke huis is op deze uitbouwen aangepast. De oriëntatie van het geheel is op het zuiden gericht. De nieuwste vleugel is dwars op de bouwrichting van de oudere vleugels gebouwd. Aan de westelijke uitbouw is ook de kapel gekoppeld.

De kapel

De neogotische kapel bestaat uit vier traveeën en een koortravee met een vijfzijdige sluiting. De kapel staat direct op het maaiveld, dit in tegenstelling tot het huis met zijn vleugels. De glas-in-lood vensters en de muurschilderingen zijn van de hand van Jaap Min die zijn werk in 1953 voltooide. Op de zijwanden is de kruisweg afgebeeld, achter het priesterkoor staat het levensverhaal van Montfort afgebeeld. De schilderijen en beelden in de kapel zijn goed bewaard gebleven, de schilderijen zijn in 2001 schoongemaakt².

Boerderij en bijgebouwen

Achter het huis staat de voormalige kloosterboerderij. Deze boerderij is in 1932 gebouwd en bevat de resten van een oudere boerderij. Of deze oudere boerderij nog bij het kasteel heeft gehoord is tot dusverre onbekend. De boerderij is lange tijd in gebruik geweest door de paters die in het achterste gedeelte een paar koeien hielden, in het middenstuk een slachterij en schoenmakerij hadden en in het voorste gedeelte een bakkerij. Later is er nog een kleine varkensstal bijgebouwd. Van nog recentere datum zijn de andere bijgebouwen die dienst doen als atelier/werkplaats en als garage.

Ornamenten in het park

Verspreid over het gehele park staan allerlei bouwwerkjes en beelden, sommige met een religieuze betekenis, andere zijn functioneel en enkele zijn knutselstukken van de paters. Deze ornamenten zijn vooral vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw gebouwd op initiatief van de paters zelf. Op de kaart hiernaast worden de belangrijkste bouwwerken en beelden getoond. Behalve deze staan er in het park, nabij het huis, een elektriciteitshuisje en een pomphuisje.

² Stichting Jaap Min, *Jaap Min, Oirschot*. Amsterdam, 2003.

³ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Lourdesgrot>

⁴ <http://www.montfortanen-nederland.nl/pages/index.html>

⁵ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Calvarieberg>

A landscape photograph showing a field of yellow wildflowers in the foreground, a dense forest of green trees in the background, and a large tree stump in the foreground. The sky is blue with some clouds. The text 'H2. Historisch overzicht' is overlaid in white at the bottom.

H2. Historisch overzicht

In dit hoofdstuk zal het verleden van het goed beschreven worden aan de hand van kaart-materiaal en schriftelijke bronnen. Helaas is het bronmateriaal niet sluitend, er zijn verschil-lende kennislacunes in de geschiedenis. Allereerst zal de ontwikkeling van het gehele per-ceel, in het bijzonder het park, beschreven worden. Vervolgens zal ook de ontwikkeling van de architectuur behandeld worden. Tenslotte wordt geprobeerd de mogelijke ontwerper(s) te identificeren.

_Vóór 1758

Er is vrij weinig bekend over de vroegste en vroege geschiedenis van kasteel Oud-Bijster-veld. Overgeleverd is dat er op de plaats van het in 1772 gebouwde huis ooit een kasteel heeft gestaan. Zo meldt Brock⁶ in 1825:

"overheerlyk kasteel Bysterveld, voorheen een oud adellijk slot, waar van waarschynelyk het oude Meierysch adelyk geslacht genaamd Van Bysterveld zyn naam voerde, maar door de Heer Sweerts de Landas uit den grond opgebouwd, en naar den hedendaagsche smaak opgehaald, dat het thans onder de fraaye gebouwen in de Meiry gerekent word; het ligt in zyne schoonen omringt, en tusschen breede en diepe grachten, buiten welken het zeer gemakelyke wandeldreven heeft"

Van dit kasteel is ook een vroege tekening, van een onbekende datum, bewaard gebleven (afb.56). De vroegst bekende optekening staat in het "Latijnsboek", het leenboek van hertog Jan III, opgetekend vanaf 1312. Hierin staat:

"Aleydis, filia quondam Henrici de Audenhove, bona de Bysterveld, scilicet mansionem cum quantitate terrarum ad eandem mansionem spectante"
(Aleydis, dochter van wijlen Henricus van Audenhove (houdt) het goed van Bysterveld, te weten een huis met een hoeveelheid grond die tot dat huis behoort)

13

Wat er daarna met het goed gebeurt is onduidelijk, de twee bronnen het "Stootboek" en het "Spechtboek" zijn niet eenduidig over de opvolging van eigenaren. Wel gaat het in beide boe-ken over "'t goet te Bysterveld". In de daaropvolgende beschrijving worden mansscape, ach-terlenen, genoemd. Bysterveld was dus behalve een leenhoeve ook een leenhof met eigen leenmannen, vier in getal. Later werd het aantal leenmannen groter (negentien) al dan niet door splitsing. Vanaf 1542 zijn verschillende leden van het bekende geslacht Merode leen-mannen van het goed. Dit geslacht leverde verschillende half-heren van Oirschot. Het tweede kasteel van Oirschot, Ten Bergh, te Spoordonk is ook in hun bezit geweest⁷.

_1758-1903

Na een geschiedenis van verschillende eigenaren, splitsingen en herenigingen, na te lezen in *Oirschotse leengoederen* (Oirschot en Best) door T. Bruning, wordt uiteindelijk Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas in 1758 eigenaar. Hij laat het kasteel afbreken en bouwt een nieuw huis in de plaats. Dit huis is herkenbaar op de oude kaarten van Oirschot, en staat er nog steeds, evenals een tuinmanswoning uit 1782 aan de overkant van de Montfortlaan. De andere oorspronkelijke bijgebouwen zijn verdwenen.

Op deze kaarten (tot ongeveer 1850) zien we dat het huis en de beide bijgebouwen ingeka-derd zijn door een brede slotgracht. Op een detail uit het minuutplan (afb.41) is deze opzet

⁶Brock, A.C., *De Stad en de Meyery van 's-Hertogenbosch*. 1825

⁷Bruning, T., *Oirschotse Leengoederen* (Oirschot en Best).
Campinia 2 (1972-73), p. 197-216.

Minuutplan, rechts detail minuutplan Oirschot Noord Brabant sectie D, blad 04. 1811-1832

Topografische Militaire kaart (nettekening) (1:50 000) kaartnummer: 51_1r 1830-1850

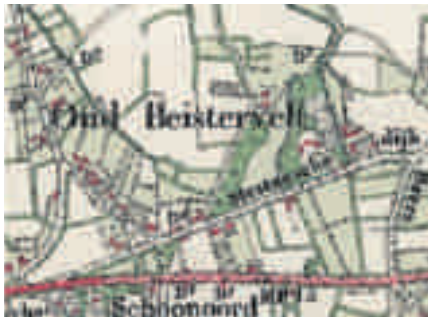
Topografische Militaire Kaart (Bonneblad) (1:50 000) kaartnummer: 51 1850-1864

Gemeente Atlas, Kuyper, J. Oirschot (1:75 000) 1865-1869

Topografische Militaire kaart (Bonneblad) (1:25 000) kaartnummer: 648 1900

Topografische Militaire kaart (Bonneblad) (1:25 000) kaartnummer: 648 1916

Topografische Militaire kaart (Bonneblad) (1:25 000) kaartnummer: 648 1928

Topografische kaart (1:25 000) kaartnummer: 51B 1953

Topografische kaart (1:25 000) kaartnummer: 51B 1963

Topografische kaart (1:25 000) kaartnummer: 51B 1972

Topografische kaart (1:25 000) kaartnummer: 51B 1984

14

Topografische kaart (1:25 000) kaartnummer: 51B 1991

Topografische kaart (1:25 000) kaartnummer: 51B 2007

1900

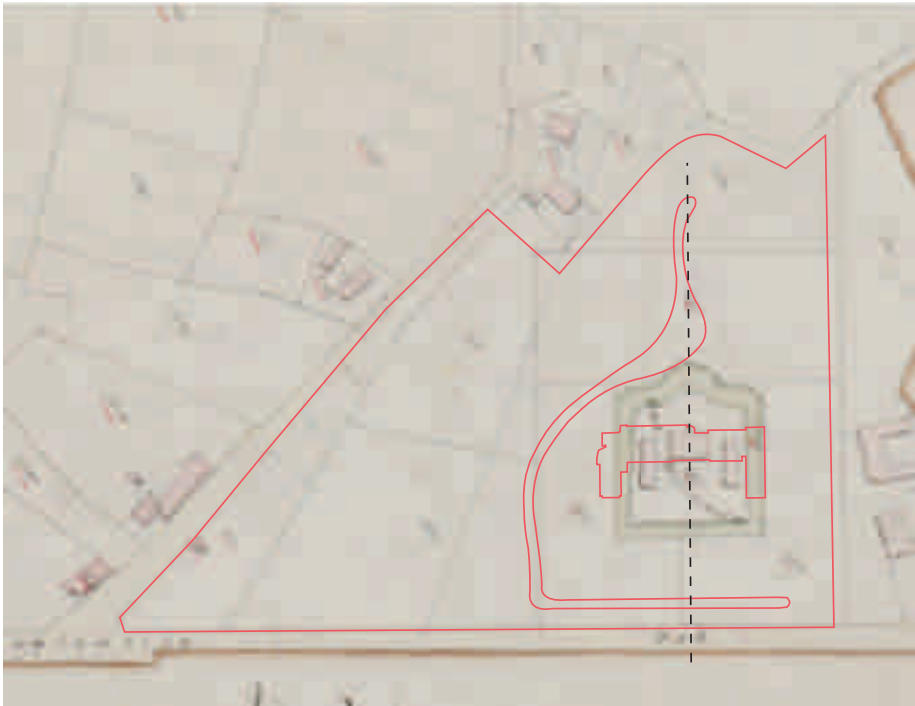
1953

1963

1984

1991

2007

Afb.41 Kadastrale minuutplan (1811-1832) met daarop geprojecteerd het huis, de waterpartij en de omtrek van het goed. De ingang van het huis, de uitbouw en het begin van de waterpartij liggen in dezelfde as als de voormalige hoofdas van de geometrische compositie.

Afb.40 Verandering van de centrale weide vanaf 1900. De weide wordt in twee afzonderlijke delen gesplitst, wordt kleiner en rationeler van vorm.

nog duidelijker te zien. Omdat de kadastrale kaarten geen beplanting of grondgebruik weer-
geven, blijft de opzet van de omgeving onbekend. De familie Sweerts de Landas bleef eige-
naar van het goed tot 1830 toen het goed aan Oeds Oenes van den Berg verkocht werd.

De overdrachtsakte van het goed naar Van den Berg uit 1830 beschrijft het goed als volgt⁸:

*"Het kasteel of herenhuis Groot-Bijsterveld, met stallen, koetshuis, orangerie, washuis,
vrucht-, wandel- en moestuinen, grachten en erachter gelegen beukenbosje"*

Behalve de gebouwen bevatte het goed dus ook een orangerie, vrucht-, wandel- en moestui-
nen. De wandeltuinen lijken een eerste indicatie voor de opzet van een park en zijn anders
dan de andere tuinen niet direct functioneel van aard.

De topografische militaire kaart (1830-1850) laat eenzelfde duidelijke geometrische opzet
van huis en omgeving zien. Centraal liggen het huis en de bijgebouwen, het terrein om de
slotgracht is omkaderd door bomen. Loodrecht op het huis loopt een laan naar de doorgaan-
de weg van Best naar Oirschot. Aan de oostkant van het huis loopt er een doorgaande weg
de velden in, deze weg verschijnt en verdwijnt steeds in de geschiedenis tot ongeveer 1984,
waarna de weg niet meer terug te vinden is. De opzet van het park zoals we het nu kennen
is nog niet terug te vinden op deze kaart. Uit de kaart is niet op te maken waar de eerder
beschreven orangerie, vrucht-, wandel- en moestuinen liggen.

De volgende (schriftelijke) bron, is een beschrijving van het goed voor de publieke verkoop
van het goed in 1856⁹. Het gehele goed was in zes kopen verdeeld, de eerste koop betrof het
huis en goed. Deze koop is als volgt beschreven:

*"Landgoed Groot-Bijsterveld, omvattend herenhuis, koetshuis, stalling, wagenhuis, tuin-
manswoning, schuur, lanen en dreven met geboomte, bossen, Engelse plantsoenen, water-
partijen, boomgaarden, moes- en broeituinen, wei- en bouwlanden"*

Het goed lijkt na 1830 te zijn uitgebreid met lanen en dreven, bossen, Engelse plantsoenen
en waterpartijen. Op de topografische militaire kaart (1830-1850) is deze opzet nog niet te
zien, dus ergens tussen de opnamedatum van de kaart en 1856 is het goed in opzet veran-
derd.

In het bijgaande verkoopaffiche (1856) wordt het goed in meer detail beschreven:

*"Van het gemelde voorplein wandelt men ter wederzijden van in de hofstede, welke aller-
wegen smaakvol is aangelegd met uitmuntend en welgekozen waterpartijen doorsneden,
omgeven door hoogten en laagte, met alle mogelijke soorten van houtgewas beplant. Voorts
lanen en wandelingen, bezet met beuken, berken, eiken, canada's, sparren, dennen, larix
enz.; hieronder munten uit meer dan zeventig stuks beukenboomen, waaronder er zijn van
buitengewone zwaarte. Vervolgens bosschen van eiken hakhout. Wijders boomgaarden met
exquise vruchtboomen, en door bloemhout omsloten. Zijwaarts de Hofstede doorwande-
lende, komt men in de vruchtbare moes- en broeituinen, waarin vele bedding, aardbekisting
met daarin geplaatste lessenaars, en verder al datgeen wat tot een welingerigten moestuin
behoort, omsloten in deszelfs hagen en schuttingen, eindigende deze moes- en broeituinen
bij de oprijlaan, waarvan in het begin dezer beschrijving melding van is gemaakt
Aan de andere zijde van het plantsoen ligt een groot kamp uitmuntend weiland, verhuurd*

^{8,9}In: Bruning, T., *Oirschotse Leengoederen* (Oirschot en
Best). Campinia 2 (1972-73), p. 197-216.

16 Afb.42 Formele aanleg van de entree, langs de gevel (1918)

Afb.43 Paters aan het werk in de voortuin (1910).

Afb.44 Zicht over de vijver (1905). De beplanting is relatief jong.

Afb.45 Rustieke brug, gemaakt door de paters. Doorzicht naar achterliggende weide (1909).

Afb.46 Formele aanleg van de entree (1948)

Afb.47 Fraters diepen de vijver uit, op de achtergrond het verdwenen Heilige Hart kapelletje. (19??)

Afb.48 Rustieke brug gezien vanuit de weide richting de Montfortlaan (1930). Duidelijke toename van de begroeiing.

Afb.49 Plantsoen op de oever voor de boerderij (1910).

Afb.50 Het Habrakenpad (pad langs de westelijke grens van het park, genaamd naar de buurman Habraken). Er is een duidelijk gavarieerde beplanting te zien van loof- en naaldbomen. Richting de weide (rechts) is een bloemrijke ondergroei te zien (1945).

Afb.51 Wederom het Habrakenpad (1945).

Afb.52 Verdwenen pad voorlangs de entree. Op de achtergrond de Montfortlaan.

Afb.53 Habrakenpad gezien richting het zuiden. Met een doorkijkje naar de weide.

De Montfortanen

De rooms-katholieke orde van de Montfortanen is opgericht door Louis-Marie Grignon de Montfort (1673-1716). In 1705 richtte hij het Gezelschap van Maria (Compagnie de Marie) op, dat bekend zou worden als de Montfortanen. Volgens Montfort was een goed gefundeerde Mariadevotie een kostbaar middel ter verkondiging van de Blijde Boodschap. "Jezus is door Maria tot ons gekomen, dus gera-ken wij door Maria het snelst tot Jezus. Geef je aan Haar, ga innig met haar om", aldus Montfort.

De congregatie hield zich voornamelijk bezig met missioneringsarbeid op het platteland. In 1821 werd de gemeenschap gereorganiseerd en vanaf 1855 werden missionarissen opgeleid voor arbeid in het buitenland. Rond 1900 werden, als gevolg van de secularise-ringscampagne in Frankrijk, de Montfortanen uitgewezen. Dit leidde to hun verbreiding in Nederland. De Montfortanen staan bekend als een relatief liberale orde.

aan M. van den Akker, zich uitstrekkende langs den weg, en eindigende aan een uitgestrekt Bosch, meerendeels van Sparrenbomen en eiken hakhout; hetzelfde langs de genoemde kamp weiland bewandelende, komt men door verschillende lanen aan de achterzijde en langs de gehele uitgestrektheid dezer hofstede, welke door welonderhouden rasters afgesloten is"

In het verkoopaffiche wordt gesproken over "uitmuntend en welgekozen waterpartijen" die de hofstede doorsnijden. Aangenomen kan worden dat met deze waterpartijen niet de slot-gracht wordt bedoeld. We weten dat de slotgracht pas later, ergens tussen 1868 en 1892, is gedempt door Johannes Nicolaas Gottlieb Söhngen. Dat impliceert dat er een tijd is geweest dat slotgracht en de waterpartijen naast elkaar hebben bestaan. Vermoedelijk is de water-partij ontworpen vanuit een bestaande waterloop, op de topografische militaire kaart te zien als een smal blauw lijntje. Dit is tevens het laagste punt van het goed.

Uit de beschrijving is ook op te maken dat er behalve een soortenrijke nieuwe aanplant, ook oudere, grote bomen staan, beukenbomen van "buitengewone zwaarte". Mogelijk restan-ten van een eerdere aanplant, aangezien beukenbomen van oorsprong niet inheems zijn en vooral als park- en laanboom gebruikt werden.

Uit de beschrijving is een tweedeling op te maken tussen het plantsoen en de rest van het goed. Aan de wijze van beschrijving is op te maken dat weiland en achtergelegen bos van minder belang waren voor de verkoop en voornamelijk functioneel van aard waren en ver-moedelijk ook geen integraal onderdeel uitmaakten van het park. Het park en het Engelse plantsoen lagen waarschijnlijk geconcentreerd aan de rechterzijde van de waterpartij in de directe nabijheid van het huis.

Op de kaart van 1900 lijkt de opzet van het park al in hoge mate op de opzet zoals we die nu kennen. De geometrische opzet is verdwenen en de gracht is gedempt, ook de laan direct voor het huis naar de weg van Best naar Oirschot is verdwenen. Het park werd tussen 1868 en 1892 aangepast door de nieuwe eigenaar Johannes Nicolaas Gottlieb Söhngen, die er een kostschool voor jongens vestigde. Het "plaisirbosch" en de boomgaard achter het huis moes-ten verdwijnen om plaats te maken voor respectievelijk weiland met bomen en weiland en tuin, de gracht werd gedempt en beplant als tuin¹⁰. Of toen al de westelijk gelegen weide en het bos daarachter bij het geheel werd getrokken is niet duidelijk.

_Na 1903

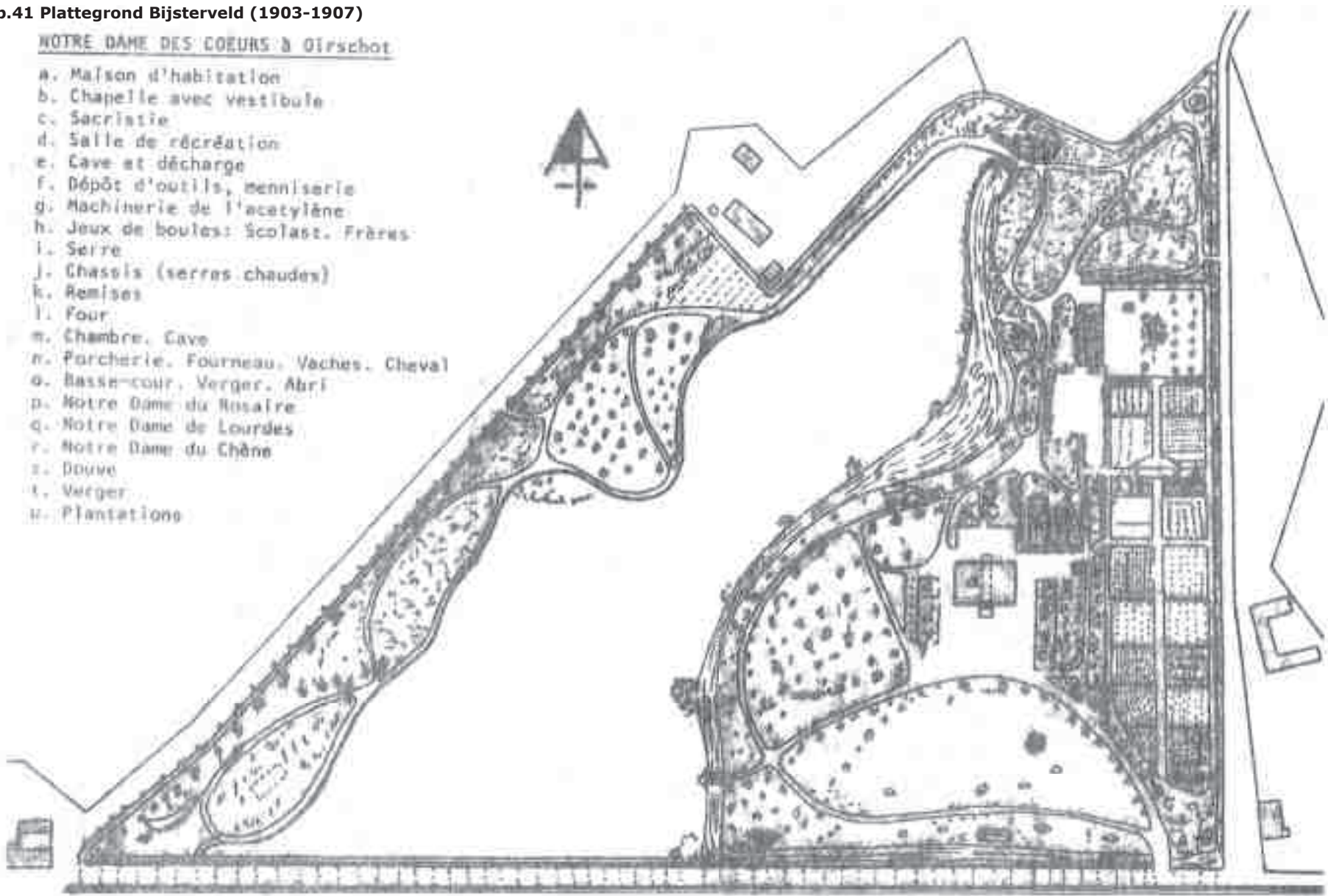
In 1903 wordt het goed eigendom van de paters Montfortanen. Uit de beginperiode van het eigenaarschap is een gedetailleerde plattegrond bekend (z.o.z)¹¹. De precieze datering is onbekend, wel kan de datering met behulp van de ontwikkelingsgeschiedenis van de archi-tectuur herleidt worden tot ergens tussen 1903 en 1907. Zowel de maker, als de status (be-schrijvend, ontwerp, etc.) is onbekend. Het origineel is niet terug te vinden in het archief van de Montfortanen en is, in ieder geval via de reguliere zoekwijzen, ook niet te achterhalen in het regionaal historisch archief van Eindhoven (rhcE).

Het beeldmateriaal (afb.54,55) uit ongeveer dezelfde periode laat zien dat veel van het goed bestaat uit nieuwe aanplant door de Montfortanen. Waarschijnlijk geven de kleine stippen op de kaart de nieuwe aanplant aan. Op de kaart zijn ook grotere stippen/vlekken te zien die grotere, oudere bomen aangeven, zoals de grote rode beuk bij de entree en de eik langs de weide.

¹⁰In: Bruning, T., *Oirschotse Leengoederen* (Oirschot en Best). Campinia 2 (1972-73), p. 197-216.

¹¹Kopie: gesloten archief Pater Montfortanen, Oirschot.

Afb.41 Plattegrond Bijsterveld (1903-1907)

18

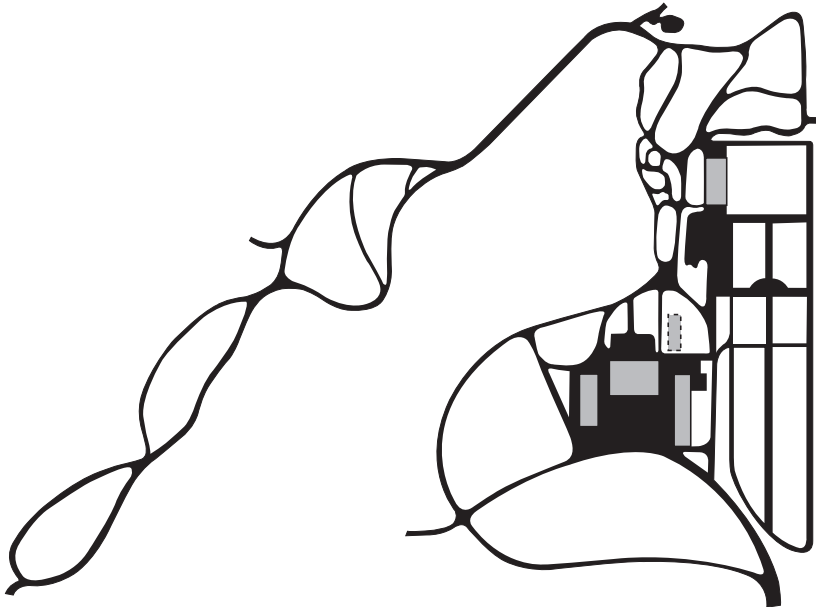

Afb.54 Het goed aan het begin van de 20ste eeuw gezien vanuit de weide, duidelijk is de jonge aanplant te zien, op de achtergrond de moerascypres en geheel rechts de grote, rode beuk.

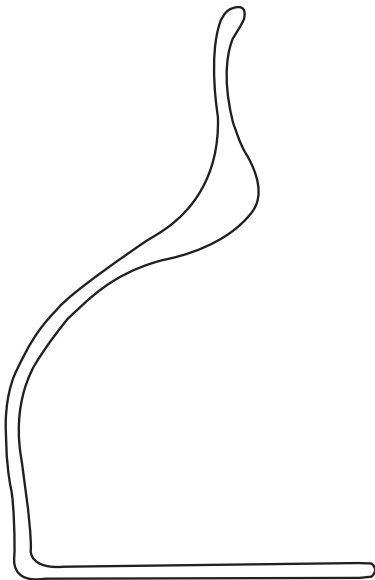

Afb.55 Het goed aan het begin van de 20ste eeuw gezien vanuit de Montfortlaan.

Padenstructuur en bebouwing (grijs), gestippeld: vermoedelijke bebouwing

Waterpartij

Functionele gedeelten goed

Legenda

- Moes- en broeituinen
- Boomgaard
- Boerderij
- Weide (vee, sport, esthetisch)

Late landschapsstijl

De late landschapsstijl worden gekenmerkt door de verandering van het besloten park naar een open park. De kleine besloten parken worden opener gemaakt door de aanleg van grote, open weiden, graanvelden en waterpartijen. De zichtlijnen lopen over deze open ruimten naar punten buiten het park zelf. In de open ruimte worden vaak boomgroepen (clumps) geplant tegen een achtergrond van bomen. De belangrijkste elementen van deze stijl zijn de (dubbele) slingerende paden; verre zichten; open weiden, beplant met solitairen of boomgroepen, omringd door geboomte; grote wateroppervlakken; watervallen en stromende beken; kunstmatige hoogteverschillen en weiden waar dieren grazen. De decoratieve elementen bestaan voornamelijk uit in neoklassieke of neogotische stijl gebouwde tuinhuisjes, broeikassen en schuilplaatsen voor het vee gebouwd in Zwitserse chaletstijl¹².

Via een gebogen entree, langs het open voorterrein, komt men bij het huis en de twee bijgebouwen. Oostelijk langs het huis liggen de groente- en moestuinen in een formele opzet met een middenas uitkomend direct voor de boerderij. Direct ten westen van het linker bijgebouw ligt de boomgaard in een vrijere opzet. Ten noorden van het huis en moestuin aan de oostelijke zijde van de waterpartij begint het park in een kleinschalige, landschappelijke opzet. Hier liggen tevens twee kapelletjes. Ten westen van de slingerende waterpartij wordt de landschappelijke parkopzet grootschaliger, met een grote, open weide in het westen begrensd door een bosstrook. De slingerende paden vormen een rondwandeling door de bosstrook, binnen de laatste lus ligt de begraafplaats. Uit de legenda is op te maken dat er verschillende kapelletjes in het park liggen. Niet voor alle kapelletjes is op te maken waar deze gelegen hebben.

Het goed is duidelijk verdeeld in een economisch, functioneel gedeelte en een gedeelte voor ontspanning, vermaak en meditatie. De kleinschalige, parkachtige vormgeving direct rond het huis en ten noorden van de moestuinen is mogelijk een restant of aanpassing van de eerder beschreven Engelse plantsoenen. De weide en de westelijke bosstrook zijn vermoedelijk pas nu bij het park betrokken en hebben een grootschaligere opzet in een laat landschappelijke stijl. Voor Bijsterveld zijn vooral de grote, open weide, de dubbele, slingerende paden en de (vroegere) zichtlijnen over de open plekken herkenbare elementen uit deze stijl.

De structurele opzet van het park zoals die op de plattegrond is weergegeven, verandert langzaam gedurende de 20ste eeuw. Het functionele gedeelte van het goed wordt steeds kleiner en verdwijnt uiteindelijk om plaats te maken voor nieuwe bijgebouwen en een parkeerplaats (kaart uit 1963). Op een lager schaalniveau, beschreven in de kronieken van de paters, verandert vanaf de intrek van de Montfortanen zeer veel¹².

Door verschillende paters worden aanpassingen aan het park gedaan. Kapelletjes en andere bouwwerken verdwijnen en verschijnen door de tijd heen. De aanpassingen aan het park werden gedaan door een groep paters, de "*Cheminaux*" genaamd. De kapelletjes en de andere bouwwerken vielen voornamelijk onder beheer van de "*heilighdommenwerkers*". De boomgaard of fruitweide, die na de bouw van de kapel verplaatste naar het noorden van de weide, werd beheerd door de fraters van de "*Pépinière*". De "*Cheminaux*" plantten verschillende nieuwe bomen en onderhielden het park en de plantsoenen. De plantsoenen zijn tegenwoordig allemaal verdwenen. In de begin jaren, in ieder geval tot 1918, lagen vóór het huis plantsoenen in een formele aanleg, maar ook vóór de boerderij, de Calvarieberg en vermoedelijk ook vóór de Lourdesgrot. In 1936 werd een tennisbaan geopend, direct langs de weide op de plaats waar nu een volière staat. In de fruitweide stond een kiosk genaamd Sint Joep, terwijl naast de kiosk lange tijd een schietbaan lag. Pas in de zeventiger jaren werd het pad langs de westoever van de waterpartij aangelegd en werden de sparren in het noorden van de weide aangeplant. Met de komst van dat pad nam ook de beplanting aan die kant van de waterpartij toe, en werden weide en waterpartij visueel gescheiden. In 1979 werd de vijver leeggepompt en door de paters opnieuw beschoeid.

¹¹ Gesloten archief Pater Montfortanen, Oirschot.

¹² <http://library.wur.nl/speccol/intro.html>, Oldenburger-Ebbers, Carla S.

_Architectuur

Het huis en de vleugels

Het oude kasteel Oud-Bijsterveld werd in 1772 door Jacob Dirk Baron Sweerts de Landas vervangen door een nieuw kasteel/huis op dezelfde plaats. Aan weersijden van het huis lagen een koetshuis en een paardenstalling. Waarschijnlijk is bij de bouw gebruik gemaakt van resten van het oude kasteel Ten Bergh te Spoordonk. Het huis is rechthoekig, in tweeën gedeeld door een centrale brede gang, met aan de achterkant een meerhoekige, bijna ronde uitbouw of “*tourelle*”. Aan de buitenkant van dit torentje is een siersteen ingemetseld, hierop staat te lezen:

"Dit Huys en plaats, genaamt Oud-Bysterveld, is gebouwd en aangelegt door den Hooggeboren Heer en Vrouwe van Oirschot en door hun welgeboren zoon Jacob Dirk Baron Sweerts de Landas. Den eerste steen gelegd den 23 maart 1772"

In het verkoopaffiche uit 1856 komen we de volgende beschrijving van het huis tegen¹³:

20 *"Van den weg, door een ijzeren hek, langs eene breede slingerlaan, oprijdend een groot plein, waarvoor een uitgestrekt grasveld, beplant met velerlei soort van fijn bloemhout. De HEERENHUIZING, alwaar ter weersijden van de stoep een perk met rozen beplant, is gesitueerd als volgt: de stoep opgaande, bij het inkomen een breede gang, met marmer bevloerd, de zijmuren en de zoldering gestukadoord en van schoorsteen voorzien. Aan het einde van den gang een salon, koepelsgewijze uitgebouwd. Ter linkerzijde van den gang een portaal, alwaar de trap naar de boven-apartementen, zoo mede naar de offices, leidende; in dit portaal een sekreet. Uit het portaal komt men eene behangen zij- of eetkamer, de zoldering gestukadoord, en waarin eens schoorsteen; van hier de communicatie met een kabinet, waarnevens eene binnenkamer. De genoemde trap opgaande een bovengang, waarop een sekreet, en voorts de toegang tot acht welingerigte logeerkamers, meerendeels communicatie met elkander hebbende. De vertrekken, die aan de voorzijde van dit gebouw gelegen zijn, hebben het wijd uitgestrekte uitzicht over den weg en landerijen; terwijl die aan de achterzijde in de vele fraaije gedeelten der hofstede. Uit den gang de trap opgaande een kapitale zolder, waarop drie afschoten domestiquekamers. De offices bestaan in keuken, kelders, zoo voor provisie, wijn als anderszins, mangelkamer, enz., allen doelmatig ingerigt en van de mogelijke gemakken voorzien.*

Aan de rechterzijde van de Heerenhuizing is het KOETSHUIS en STALLING voor acht paarden, met koetsierskamer, en de daarboven gelegen hooi- en stroozolders. Ter linkerzijde een op gelijke wijze gebouwd WAGENHUIS, met daarachter zich bevindend WASCHHUIS; boven hetzelfde een zolder. Beide gebouwen zijn door welonderhouden muren aan het herenhuis verbonden, en tegen het muurwerk welig dragend vruchthout geplaatst"

Deze beschrijving laat niet alleen zien hoe het huis er van binnen uit ziet en waarvoor de bijgebouwen dienen, maar duidt ook op de relatie tussen huis en omgeving. De beschreven opzet blijft lang onveranderd, tot de intrek van de Montfortanen.

De eerste jaren blijft de opzet nog onveranderd, alleen de functie van de bijgebouwen verandert. Zo wordt het rechter bijgebouw in gebruik genomen als kapel. De dakpannen van het huis worden vervangen door leien, het huis blijft verder, behoudens enkele kleine veranderingen aan dakramen en schoorstenen, hetzelfde als voorheen.

In 1906 brand de kapel af. Een jaar later wordt aan de rechterzijde van het oorspronkelijke kasteel een zijvleugel aangebouwd. In 1910 wordt er links van het kasteel een nieuwe kapel in neogotische stijl gebouwd¹⁴. Ongeveer twintig jaar later wordt het complex verder uitgebreid met de aanbouw van een nieuwe vleugel aan de linkerzijde. Bij de aanbouwen wordt de oorspronkelijke kapvorm van het huis aangepast aan die van de vleugels. In de jaren '60 (1957) komt het complex uiteindelijk tot zijn huidige omvang door de aanbouw van een nieuwe, grote vleugel aan de rechterzijde¹⁵. De architectuur van de vleugels lijkt op die van het huis, al is de laatste vleugel in een modernere stijl gebouwd.

Het oorspronkelijke huis heeft tegenwoordig de status van Rijksmonument, alle andere gebouwen, inclusief de kapel, hebben die status niet. Het park en complex als geheel hebben ook geen status als Rijksmonument. De structuur van het huis is, ondanks de aanbouwen, redelijk behouden. Het interieur kent een aantal waardevolle elementen, waaronder de trap in de middentravee en het goed bewaarde kabinet in de hoekige uitbouw aan de noordzijde. Mogelijk bevinden zich achter de latere wanden en plafonds nog afwerkingen uit de bouwtijd. Vooral op de bel-etage worden nog waardevolle afwerkingen verwacht¹⁶.

¹³In: Bruning, T., *Oirschotse Leengoederen* (Oirschot en Best). Campinia 2 (1972-73), p. 197-216.

^{14,15} *Bouwplannen Bijsterveld*, Gemeente archief Oirschot

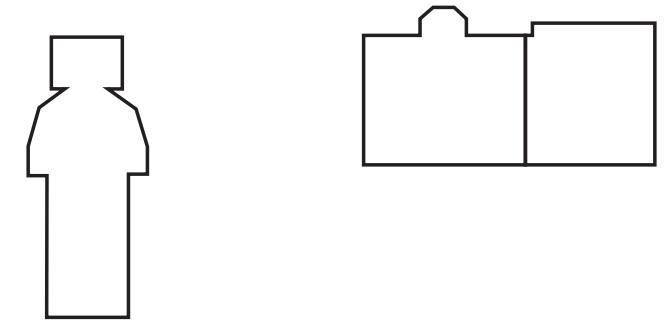
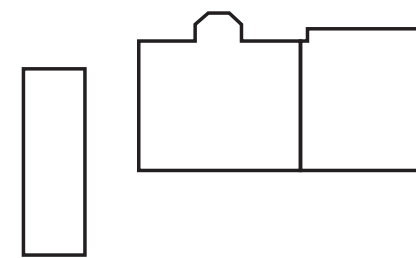
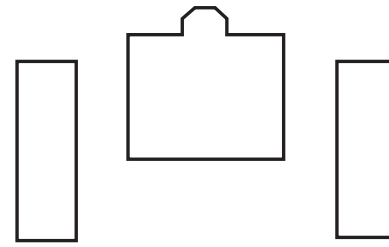
¹⁶ Woningbedrijf Oirschot, *Groot Bijsterveld, haalbaarheidsonderzoek herontwikkeling*. Oirschot, 2006

<1772

1772-1906

1908

1910

Afb.56 Tekening van het oude slotje Bijsterveld. Datum onbekend.

Afb.57 Tekening van het huis en de beide bijgebouwen. Datum onbekend.

Afb.60 Huis met de nieuwe vleugel, 1910.

Afb.61 Huis met nieuwe vleugel, rechts de moerascypres, 1910.

Afb.58 Huis en bijgebouwen in 1903.

Afb.59 Huis en bijgebouwen in 1903, bijgebouw in gebruik als kapel.

Afb.62 Afgebrandde kapel, 1906.

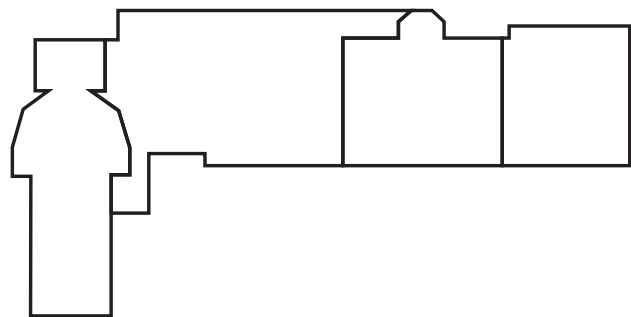

Afb.63 De nieuwe kapel, 1910.

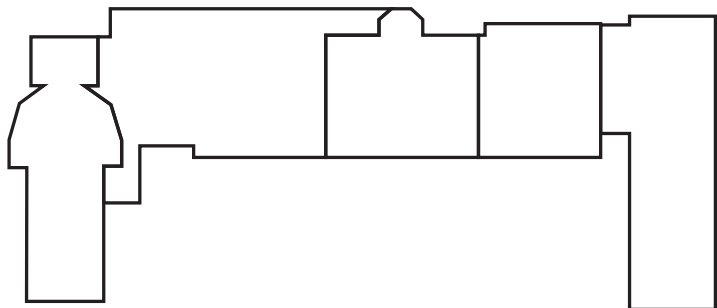
Afb.64 Zicht op de kapel vanaf het oude pad voorlangs de entree. Links de treurbeuk. 1925.

1931

Afb.65 Huis met de volgende nieuwe vleugel.

1957-heden

Afb.66 Huis met nieuwe dwarsvleugel, 1958.

Afb.67 Voltooid huis, 1960.

Afb.68 Luchtfoto van het klooster, 19??.

Afb.69 Klooster gezien vanuit de kapel, 19??.

Afb.70 Klooster gezien vanuit de entree, 2008.

Afb.71 Klooster gezien vanuit de kapel, 2008.

Afb.72 Timmerzaak en smederij gelegen voor de boerderij. 19??.

Afb.73 Boerderij 2008.

Afb.74 Processie op de platte calvarieberg in 1937.

Afb.75 Calvarieberg 2008, opgeworpen in 1942.

Afb.76 Begraafplaats in 1912.

Afb.77 Begraafplaats heden, uitgebreid vanaf 1941.

Afb.78 Oude Lourdesgrot, gemaakt van takken en hout (1907).

Afb.79 Afbraak van de Lourdesgrot in de jaren '30.

Afb.80 Lourdes grot in 2008. Gebouwd in 1948 met resten van de oude wielerbaan. Voor de grot hebben plantsoenen gelegen.

Afb.81 Jozefbeeld in 1914, gelegen direct achter Habra-ken. De haag is in 1942 kapot gevoren en vervangen door een boomaanplant.

Afb.82 Jozefbeeld 2008, gelegen in de noordelijke punt van het goed.

Afb.83 Verdwenen Notre Dame de Chêne 1908. Op de achtergrond is de weide te zien en de jonge aanplant die de weide begrenst.

Afb.84 Verdwenen Notre dame de Chêne "close-up" 1908.

Afb.85 Verdwenen Kapelletje van het Heilige Hart.

Boerderij

Achter het huis staat de voormalige kloosterboerderij. Deze boerderij is in 1932 gebouwd en bevat de resten van een oudere boerderij. Of deze oudere boerderij nog bij het kasteel heeft gehoord is tot dusver onbekend. De boerderij is wel al te zien op de plattegrond van het gowet begin van de twintigste eeuw. Op de oude kadaster kaarten staat alleen de boerderij aan de oostzijde van het goed. Deze boerderij heeft oorspronkelijk bij het goed gehoord, maar is nu particulier bezit.

Ornamenten

De Lourdesgrot

In 1904 werd door enkele paters de voorloper van de huidige Lourdesgrot gebouwd van takken en hout, ongeveer op dezelfde plaats als waar de huidige grot staat. In 1948 wordt begonnen met de bouw van een nieuwe Lourdesgrot. Hiervoor worden de resten van de oude wielerbaan van Oirschot gebruikt. In de kronieken wordt ook gesproken over de aanleg van plantsoenen vóór de grot¹⁷.

Calvarieberg

In 1912 wordt gesproken over de Calvarieberg, er is dan echter nog geen sprake van een berg, enkel van een lichte verhoging. In 1942 wordt begonnen met het opwerpen van de huidige Calvarieberg¹⁸.

Het kerkhof

Het kerkhof ligt op dezelfde plaats als het kerkhof uit 1904, maar is 1941 vergroot, opgehoogd en aangepast¹⁹.

Notre Dame de Chêne of Notre Dame de Pitié

Notre Dame de Chêne is al te herkennen op de vroege plattegrond van het klooster. Het was gelegen ter hoogte van de kapel aan de westzijde van de waterpartij. In het kapelletje stond een beeldje van Onze Lieve Vrouwe van Smarten, Pieta. In 1940 werd het kapelletje vernield door een omgewaaide boom. Toeval wil dat op dezelfde plaats, nog steeds bekend als de “plek van Pietje”, recentelijk weer een boom is omgewaaid²⁰.

25

Gevolgen van de bouwwoede

De boven beschreven ontwikkeling van de architectuur, met name de bouwwoede van midden 20ste eeuw, heeft aanzienlijke gevolgen gehad voor het gehele goed. De prominente positie die de architectuur inneemt heeft directe en indirecte gevolgen gehad voor de beleving van de ruimtelijke compositie. Relaties tussen de verschillende delen van het park zijn mede door de uitbreidingen verloren gegaan. De huidige kijk gaat uit van de centrale betekenis van de architectuur. Historisch gezien is deze kijk niet juist, het park is de landschapelijke legger met daarop de architectuur: het park is de context voor en de drager van de architectuur. Het geheel ontleent zijn betekenis aan de samenhang tussen park en architectuur. Als we de zichten tussen de situatie uit het begin van de 20ste eeuw vergelijken (zie bijlage 1) met de huidige situatie dan zien we de oorspronkelijke bedoeling van de gehele compositie. De relaties tussen de verschillende onderdelen en met name de belangrijke relatie tussen huis en park krijgen een duidelijke invulling. De architectuur is hier integraal onderdeel van het park. De uitbreidingen hebben dus niet alleen de compositie beïnvloed, maar ook de perceptie en denkwijze over het geheel. Het is belangrijk dit in het achterhoofd te houden.

^{17,18,19,20}Kronieken, gesloten archief paters Montfortanen, Oirschot

_Functie en gebruik

De functie en het gebruik van het goed Bijsterveld is door de jaren heen veranderd met de veranderende behoeften van de bewoners. Het oude kasteel dat er stond vóór het huis uit 1772 had nog een duidelijk defensieve functie. Dit is duidelijk af te lezen aan de slotgracht, de compacte bouw met dikke muren en kleine ramen.

Met de bouw van het nieuwe huis veranderde ook de functie, het werd een zogenaamde buiten voor de toenmalige heer van Oirschot. Tot dusver is het niet bekend of er bij het huis ook een park lag. Brock beschrijft het goed in 1825 en noemt daarbij de “*zeer vermakelijke wandeldreven*” gelegen buiten de gracht. Wanneer dat deze aangelegd zijn, is vooralsnog onbekend. In latere beschrijvingen van het goed word wel steeds expliciet het park genoemd. Een deel van het park was toen nog in gebruik als moes- en broeituinen en als boomgaard, er wordt zelfs over de aanwezigheid van een orangerie gesproken. Het huis was dus tot zekere hoogte zelfvoorzienend.

In 1868 werd het goed in gebruikgenomen als kostschool voor jongens uit gegoede families. De school was van de kom van Oirschot, waar zij reeds lag sinds 1770, naar het goed verhuisd. De school heeft 24 jaar bestaan.

In 1892 werd het goed de residentie van John Turing von Ferrier, tot de paters het goed in 1893 kochten.

De paters drukten een duidelijke stempel op het goed en gebruikten het park op allerlei manieren. Er waren moes- en broeituinen, plantages en boomgaarden er werden koeien, kalveren, paarden, bijen en later ook varkens gehouden. Er was een bakkerij, een oven en er waren kassen. Voor het vermaak van de paters was er een recreatiezaal, een jeu-de-boules baan en een beugelbaan; de weide aan de westzijde werd gebruikt als sportveld. Er was een verspringbaan, een tennisbaan en een schietbaan. Het park werd gebruikt als recreatief wandelpark en er werd al lopend gebeden (brevieren). Het onderhouden en vormgeven van het park was een belangrijke bezigheid voor veel paters.

Tegenwoordig is het meeste van dit alles verdwenen. Van de moes- en broeituinen is geen spoor meer te bekennen, alleen de oude stallen herinneren nog aan een min of meer zelfvoorzienend klooster. Het park wordt nog steeds gebruikt om te wandelen en te mediteren. Zowel kasteel als park zijn tot dusver niet openbaar toegankelijk geweest.

_Ontwerper(s)?

Het is tot nu onduidelijk wie de ontwerper (of ontwerpers) zijn van het park. Uit het voorgaande mag duidelijk zijn dat het park en huis in de loop van de tijd, onder/door verschillende eigenaren, zijn veranderd, uitgebreid en aangepast. Hieronder zal getracht worden de mogelijke opdrachtgevers/ontwerpers te identificeren.

Naar alle waarschijnlijkheid is de eerste aanzet tot een parkachtige aanleg van het goed ergens tussen 1830 en 1856 gedaan. Uit de twee schriftelijke bronnen van overeenkomstige datum is op te maken dat het goed in de tussentijd uitgebreid en verfraaid is met onder andere waterpartijen en Engelse plantsoenen. De toenmalige eigenaar was Oeds Oenes van den Berg, commissionair te Amsterdam. Een kort onderzoekje naar de betreffende persoon op internet en in de digitale archieven van Stads Archief Amsterdam en Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (rhcE) levert weinig aanknopingspunten op. Het is goed mogelijk dat Van den Berg geïnspireerd is door de denkbeelden over tuinen, parken en buitenplaatsen van de Amsterdamse elite, waartoe hij waarschijnlijk behoorde.

Amsterdam en omgeving was in die tijd het brandpunt van het landschaps- en parkontwerp in Nederland, geïnspireerd op de Engelse landschapsstijl. Het is onbekend of het park ontworpen is door een professional of door hemzelf in de hoedanigheid van amateur. Tussen 1868 en 1892 is het park weer aangepast door Johannes Nicolaas Gottlieb Söhngen, die op het goed een kostschool vestigde voor jongens uit gegoede gezinnen. Voordat hij hoofdonderwijzer werd, was hij enkele jaren landmeter en hulponderwijzer. Zoals we weten dempte hij de gracht en paste hij het park verder aan. Het “plaisirbosch” en de boomgaard achter het huis moesten verdwijnen om plaats te maken voor respectievelijk weiland met bomen en weiland en tuin. Het is goed mogelijk dat Söhngen zelf aan het hoofd stond van deze veranderingen gezien zijn achtergrond als landmeter. In 1903 werd het goed gekocht door het “Gezelschap van Marie”, de paters Montfortanen. Uit het voorgaande mag duidelijk zijn dat de paters voor een groot deel verantwoordelijk zijn voor de aanleg van het park. Dit gebeurde op min of meer collectieve basis, georganiseerd in groepen, maar ook vanuit individuele initiatieven. Het is goed mogelijk dat de paters bij de aanleg de hulp hebben ingeschakeld van een boomkwekerij. Boomkwekerijen hadden in die tijd vaak een eigen afdeling tuinarchitectuur en zijn verantwoordelijk voor de aanleg van verschillende parken en tuinen. Boomkwekerij Ebben is daar een goed voorbeeld van. Op welke manier er met de eerdere vormgeving van het goed is omgegaan is onbekend. Het is niet onwaarschijnlijk dat verschillende elementen van de oudere aanleg zijn gebruikt, gezien de diverse ouderdom van de beplanting en de verschillen in opbouw en structuur tussen de verschillende deelgebieden op de plattegrond uit het begin van de 20ste eeuw.

_Context

Kasteel Oud-Bijsterveld en haar geschiedenis staat natuurlijk niet op zich, maar past binnen een geschiedkundige en landschapsarchitectonische context. Hieronder wordt in algemene zin deze context kort beschreven en wordt Oud-Bijsterveld binnen zijn regionale context geplaatst.

Oud-Bijsterveld in Noord-Brabant

Oud-Bijsterveld is van oorsprong een middeleeuws slotje. In de Meierij van 's-Hertogenbosch hebben zeer veel van zulke slotjes en kastelen gestaan, vroeger had bijna ieder dorp een eigen kasteel. De meeste zijn echter weer verdwenen in de strijd, brandden af of werden verlaten en raakten in verval. Andere werden dusdanig verbouwd dat er nauwelijks iets meer van het oorspronkelijke kasteel overbleef en werden later zelfs geheel met de grond gelijk gemaakt. Toch zijn er nog verschillende kastelen over, in Noord-Brabant ongeveer vijftig, die hun oorsprong in de Middeleeuwen hebben.

De allereerste kastelen werden gebouwd als verdedigbare vestingen. Deze kastelen hadden ook hun eigen omheinde tuinen met vierkante perken met bloemen, kruiden en vruchtboomen. Zodenbanken vormden het middeleeuwse interieur, gemaakt van aarde en graszoden en versterkt met hout of steen. Veel van de overgebleven kastelen hebben echter in de loop van de tijd hun kasteelachtige uiterlijk verloren²¹.

Oud-Bijsterveld was een van de twee kastelen van Oirschot. Het tweede kasteel, Ten Bergh, is ergens in het begin van de 18de eeuw afgebroken. Alleen de watermolen, slotpoort en koetshuis herinneren nog aan dit kasteel. Of het middeleeuwse slot Bijsterveld na de middeleeuwen is veranderd is niet bekend, ook zijn er geen gegevens over eventuele tuin- en parkaanleg bij het kasteel²². Wel noemt Brock de mooie omgeving ("*in zyne schoonen omringt*") en de gemakkelijke wandeldreven.

In de vijftiende en zestiende eeuw verloor de adel haar militaire macht en de burchten hadden geen waarde meer als vesting. Veel van de vestingen veranderden in landelijke woonhuizen. De architectuur en opsiering van veel kastelen veranderde naar de smaak van de tijd. Ook later gebouwde landhuizen bleef men kastelen noemen, al hebben ze nooit een weerbare taak gehad. In de Renaissance breekt ook voor de tuinkunst een bloeiperiode aan. Deze tuinen waren geometrisch van opzet, met vlakken gescheiden door paden, lanen en berceaux. Bij de aanleg hoefde men zich niet langer tot het ommuurde gedeelte van het kasteel te beperken.

Na de val van 's-Hertogenbosch (1629) en de vrede van Munster (1648) werd Noord-Brabant generaliteitsland. Het katholieke Brabant moest veel meer belasting opbrengen dan de andere provincies van het land. De rooms-katholieke adelen kregen minder inkomsten en moesten meer belasting betalen. Veel families konden zich niet meer staande houden en stierven uit of weken uit naar het buitenland. Hun kastelen konden niet worden onderhouden en raakten al snel in verval of werden verkocht aan protestantse families.

Het oude slot Bijsterveld is pas in 1772 vervangen door een nieuw kasteel/landhuis, vermoedelijk gebouwd met een deel van de resten van het afgebroken kasteel Ten Bergh. Pas vanaf het begin van de 19de eeuw is er meer bekend over de directe omgeving van het kasteel.

In de 18de eeuw verliet men steeds meer de formele tuinstijl van de barok, die dwangmatig gevonden werd, en zocht men naar een nieuw tuinideaal. In de jaren 1720-1730 werd in Engeland in de praktijk geëxperimenteerd met dit nieuwe ideaal en al snel kwam de zogenaamde landschapsstijl tot bloei. Uit onderzoek naar de tuingeschiedenis in Nederland, blijkt dat sinds de tweede helft van de 18de eeuw talrijke tuinen en parken in de landschapsstijl zijn aangelegd of omgewerkt. Het brandpunt van deze activiteiten lag toen rond Haarlem. De parken aangelegd in de landschapsstijl in Noord-Brabant stammen vermoedelijk uit de tweede helft van de 19de eeuw. Zo ook de vroegste landschappelijke parkaanleg van Bijsterveld, ergens in de tweede helft van deze 19de eeuw. De eigenaar in die tijd was Oeds Oenes van den Berg, een oud-Amsterdammer, die mogelijk het gedachtegoed van de Amsterdamse elite over tuinen en parken uit die tijd mee heeft genomen naar Brabant.

Enkele andere Brabantse voorbeelden met een park aanleg in landschappelijke stijl zijn Brakestein in Oosterhout met een klein park en een slingerende vijver; Baest bij Middelbeers; Soeterbeek bij Nuenen; De Wamberg bij Berlicum en Zegenwerp bij St. Michielsgestel. Veelal is onbekend wie de architect is van de aanleg, soms vindt men de naam van een bekende architect van boven de rivieren, zoals J.D. Zocher jr. die rond 1830 Eikenhorst te Boxtel schijnt te hebben aangelegd. Ook het kasteel of landhuis werden in de nieuwe stijl betrokken. Statige witgepleisterde huizen in empirestijl deden denken aan de tempels uit de klassieke Oudheid. Later werden aan het park grillige gebouwtjes, follies, toegevoegd die moesten herinneren aan de donkere gotische middeleeuwen. Wanneer de Romantiek in de tweede helft van de negentiende eeuw op zijn hoogtepunt is worden ook veel huizen grilliger gemaakt. Dit leidde soms tot een vergotisering en vermiddeleeuwsing van het kasteel (Henkenshage te St. Oedenrode).

Van de overgebleven kastelen in Brabant zijn enkele nog particulier bezit, anderen zijn door de overheid herbestemd. Merkwaardig voor de kastelen in Noord-Brabant is de (her)bestemming tot klooster. Sommigen hadden van oudsher die bestemming al, anderen gingen een belangrijke functie vervullen toen veel kloosterlingen werden verjaagd uit Frankrijk, Duitsland en Oostenrijk en hun onderdak na 1880 tot in de 20ste eeuw vonden in kastelen. Enkele belangrijke voorbeelden van deze toevluchtsoorden in Brabant zijn een slotje in Oosterhout; Oostenrijkse nonnen vonden een plaats op Nieuw-Herlaer in Sint-Michielsgestel; pater Assumptionisten op kasteel Stapelen in Boxtel; Cisterciënsers op kasteel Onsenoort; Augustinessen op Henckenshage en Dommelrode, en de Montfortanen op Oud-Bijsterveld in Oirschot. Al deze voorbeelden zijn tot heden bewaard gebleven al dan niet als klooster. Kasteel Stapelen in Boxtel is nog steeds een klooster en heeft een openbaar toegankelijk park, kasteel Onsenoort is nu in het bezit van de stichting Mariapoli Mariënkroon, onderdeel van de Focolarebeweging. De kastelen Henckenshage en Dommelrode hebben beiden een andere bestemming gekregen respectievelijk "feestzaal" en raadshuis. Rond Henckenshage ligt een eenvoudig, openbaar toegankelijk park. Kasteel Herlear is in particulier bezit en is niet publiek toegankelijk.

Bijsterveld is voor de ingewijde direct aan zijn brevierpaden te herkennen als een kloostertuin -of park. Het klooster zelf en de religieuze beelden en gebouwtjes in het park versterken de herinnering aan de kloosterfunctie en zijn ook voor de leek direct herkenbaar als kloosterelementen. De meeste van de algemene kenmerken van een kloostertuin gaan echter niet (meer) op voor Bijsterveld²³. Het geheel is niet duidelijk afgesloten van de buitenwereld door middel van hagen, muren of grachten. De karakteristieke moestuinen en boomgaarden zijn verdwenen, enkel het centrale weiland, de visvijver en de boerderij herinneren nog aan het streven naar autarkie. De slingerende brevierpaden en de religieuze beeldjes en bouwwerken passen wel typisch binnen het kloostertuin concept.

Mede door deze institutionalisering zijn veel kastelen bewaard gebleven. Het is immers niet gemakkelijk om voor zulke grote gebouwen een nieuwe bestemming te geven. Typend voor hun succes werden sommige van de kasteel kloosters uitgebreid met aanbouwen, al dan niet in harmonie met de aanwezige architectuur van huis en park, ook bij kasteel Oud-Bijsterveld.

²¹ Voor het navolgende zie: Tromp, H.M.J., *Noord-Brabantse kastelen in vogelvlucht*, in: *Kastelen in Brabant, van burch tot landhuis*. 's-Hertogenbosch, 1982.

²² Oirschot, A. *Middeleeuwse kastelen van Noord-Brabant, hun bewoners en bewogen geschiedenis*. Haaren, 1981.

²³ Gesteld in: Oldenburger, C. en J., *Kloostertuinen*. In: Monumenten 29-4 2008. Haaren.

A photograph of a forest path. Two large, light-colored tree trunks are prominent in the foreground. A dirt path leads into the distance, flanked by green grass and bushes. Sunlight filters through the dense green canopy, creating dappled light on the path. The text 'H3. Waardering' is overlaid in the bottom left corner.

H3. Waardering

Bij de waardering van Bijsterveld zal gekeken worden naar het object ansich, de tuin- en parkhistorische waardering en het object in haar context, de historische waardering. Daarnaast worden de "andere" waarden geïdentificeerd. Uiteindelijk worden deze waarderingen tezamen in beschouwing genomen om zo tot een uiteindelijke waardering te komen.

_Tuin- en parkhistorische waardering

De tuin- en parkhistorische waardering waardeert het park als een losstaand object en laat de context, zowel ruimtelijk, temporeel als narratief, buiten beschouwing. Wel wordt het object, als object vergeleken met vergelijkbare objecten. Bij deze waardering wordt vooral gekeken naar de gaafheid van het geheel; de ongeschondenheid van het park ten opzichte van een situatie die als hoogtepunt wordt beschouwd. De keuze van een zogenaamd hoogtepunt is lastig, want afhankelijk van de beschikbare informatie en bovendien (beredeneerd) subjectief. Toch kan in veel gevallen een bepaalde situatie beschouwd worden als hoogtepunt, uitgaande van het oorspronkelijke of meest aansprekende ontwerp of de ontwerpintentie. Om het abstracte begrip te concretiseren wordt het object beoordeeld aan de hand van 1) de visueel-ruimtelijke compositie; 2) de onderlinge ruimtelijke en structurele samenhangen; 3) beplanting; 4) detaillering en materialisering en 5) de staat waarin het object verkeert.

Het hoogtepunt voor Bijsterveld is lastig te bepalen vanwege het beperkte (visuele) bronmateriaal. Toch kan gesteld worden dat het park ergens aan het begin van de 20ste eeuw zijn hoogtijdagen kende, het park was toen, getuige de bronnen, in goede staat en was bovendien tot zijn uiteindelijke wasdom gekomen.

- Gesteld kan worden dat het park in zowel de visueel-ruimtelijke compositie als in de structurele samenhang niet meer gaaf is. Toch zijn de belangrijkste visueel-ruimtelijke en structurerende compositorische elementen -de waterpartij, de weide en het voorterrein- in hoge mate behouden.
- De nutstuinen -in formele aanleg- en boomgaarden, typisch voor kloosterparken, zijn geheel verdwenen, de formele aanleg direct voor het huis is vervangen door asfalt.
- Hoewel de oude padenstructuur in hoge mate is aangepast en versoberd, is deze plaatselijk nog wel te herkennen of te herleiden.
- De visueel-ruimtelijke compositie is onder druk komen te staan door aanplant en verwildering en opslag van de bestaande beplanting en de expansie van de architectuur (vergelijk pag. 6 met bijlage 1)
- Veel oorspronkelijke decoratieve elementen en objecten zijn verdwenen. De genoemde formele aanleg voor het huis is verdwenen, net als enkele kapelletjes en beelden en de plaatselijk bloemrijke ondergroei. De oorspronkelijke detaillering is geheel versoberd. Zo is de kenmerkende, rustieke brug vervangen door een simpele ijzeren brug, zonder decoratieve waarde.
- De oorspronkelijk boom- en heester beplanting is in structurele zin veelal behouden, maar is verwaarloosd en plaatselijk door ziekte aan vervanging toe.

Bijsterveld is een voorbeeld van een eenvoudige parkaanleg in de late landschapsstijl. Het ontwerp is echter geen vroeg voorbeeld van de late landschapsstijl in Nederland, is niet vernieuwend of zeldzaam en is voor zover bekend niet ontworpen door een bekende landschapsarchitect. Het park is echter regionaal gezien enig in zijn soort.

Veel van de karakteristieke elementen voor een kloostertuin zijn verdwenen, alleen het klooster zelf, de brevierpaden en de religieuze beelden en bouwwerkjes in het park herinneren nog aan een verleden als klooster. Bovengenoemde religieuze laag is, hoewel versoberd, nog steeds duidelijk waarneembaar.

Het park wijkt af van het concept kloostertuin met haar kenmerken, maar is toch onmiskenbaar een kloosterpark en vormt zo een bijzondere variant van “de kloostertuin”.

_Historische waardering

Bij de historische waardering wordt niet alleen naar het object gekeken, maar vooral ook naar zijn (historische)context. Dit principe neemt binnen de waardering van monumenten en landschappen een steeds prominentere positie in. Het zogenaamde biografieconcept speelt hierbij een belangrijke rol. De kerngedachte van het biografieconcept is dat landschappen door de tijd heen als ware hun eigen levensgeschiedenis opbouwen. “Biografie” en “levensgeschiedenis” hebben in dit verband een metaforische betekenis. Beide begrippen zijn bedoeld om de menselijke factor, het subject, weer een plaats te geven in het landschapsonderzoek. De landschapsbiografie richt zich in het bijzonder op de gelaagdheid en temporaliteit van plekken, landschappen en regio’s. De omgang met het verleden is onderdeel van de ruimtelijke conditie van samenlevingen. De inherente gelaagdheid van landschappen kan worden begrepen als het (tussen)resultaat van wisselwerkingen tussen sociale waarden en de fysieke indeling van de ruimte, tussen cultuurspecifieke keuzes en ecologische processen enzovoort²⁴.

De daadwerkelijke landschapsbiografie beschrijft idealiter de lange termijn geschiedenis (*longue durée*) van een landschap, regio of stad, waarbij de *transformaties*, functieveranderingen en betekenisverschuivingen van de belangrijkste plekken en ruimtelijke structuren nauwkeurig in kaart worden gebracht. De doorwerking van historische verschijnselen en processen, de historische gelaagdheid van plekken en ruimtelijke structuren op specifieke momenten, krijgen daarbij bijzondere aandacht²⁵.

- 32 Bovengenoemde betekent voor het waarderingproces dat niet alleen naar het object wordt gekeken, maar ook naar de immateriële wereld van herinneringen, verhalen, ervaring en tradities. Laten we Bijsterveld ook in dit licht beschouwen en waarderen. Het landgoed Bijsterveld kent een lange geschiedenis van particuliere eigenaren en was gedurende lange tijd residentie van de heren van Heerlijkheid Oirschot. Binnen de lokale geschiedenis speelde het goed dan ook een belangrijke rol, vooral na het verval van het tweede kasteel (te Spoordonk) van Oirschot. De eigenaar die verantwoordelijk is geweest voor de vroege parkaanleg, had banden met de grootstedelijke elite van Amsterdam en weekt zo het landgoed los van de lokale geschiedenis en plaatst het goed in een breder (cultuur)historisch perspectief. De overgang van particulier bezit naar institutioneel bezit, in de vorm van een kloosterorde, aan het begin van de 20ste eeuw, is typerend voor veel landgoederen in Noord-Brabant. Het beschrijft voor een belangrijk deel de lokale historie van Oirschot in de 20ste eeuw. Het goed zelf schrijft de minibiografie van de kloosterorde der Montfortanen, te beschouwen als een nederzetting in zichzelf. Binnen deze biografie speelt de parkaanleg een grote rol, waarbij de veranderingen in de parkaanleg voor een deel het resultaat zijn van veranderingen binnen de kloosterorde. Lange tijd is het goed zelfvoorzienend geweest, maar behalve de economisch functionele tuinen kende het goed ook wandelingen, sportgelegenheden en religieuze/meditatieve plaatsen. In de loop van de tijd zijn de functionele aspecten verdwenen. Relatief recentelijk zijn de andere delen van het park in verval geraakt. De religieuze/meditatieve laag is nog duidelijk in het park te herkennen. Behalve deze globale ontwikkeling, vertelt het park ook de verhalen van de paters, die zowel collectief als individueel bijgedragen en vormgegeven hebben aan het park.

Al met al kan gesteld worden dat het goed een belangrijke plek is die bijdraagt aan en een belangrijke plek inneemt in de beschrijving van de “levensgeschiedenis” van het landschap rondom Oirschot.

_Andere waarden

1. *Natuurwaarden*
Bijsterveld maakt geen deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) of beschermd natuurgebied. Toch moet er gezien het karakter van het terrein rekening gehouden worden met het voorkomen van bijzondere flora en fauna.
De moerascypres die voor het huis staat, is de grootste (in omtrek gemeten) van Nederland. De grote beuk op het entreeterrein is dendrologisch ook van waarde aangezien deze beuk op een natuurlijke wijze geheel tot wasdom is gekomen. Beide bomen zijn nog voor de intrek van de Montfortanen geplant en zijn met het kasteel en de slotgracht de oudste, zichtbare relictten.
2. *Maatschappelijk, sociaal, culturele waarden*
Momenteel vervult het park geen actieve rol in het sociale leven van Oirschot, omdat het niet publiek toegankelijk is. In Oirschot zelf liggen geen parken, op enige afstand ten noorden en ten zuiden van het dorp liggen enkele bosgebieden. Wanneer het park publiek toegankelijk wordt in de nabije toekomst, kan het park een belangrijke maatschappelijke en sociale functie vervullen voor Oirschot en voornamelijk voor de directe woonomgeving. De vlakbij gelegen basisschool kan dan voor educatieve doeleinden gebruikmaken van het park.
3. *Archeologische waarde*
Op het goed Bijsterveld heeft voordat het huis gebouwd werd door Sweerts de Landas een slotje gestaan. Mogelijk liggen er nog resten van dit slotje op het goed. Resten uit de 18de en 19de eeuw kunnen mogelijk direct rond het huis gevonden worden, met name op plaatsen waar voorheen de slotgracht lag. Helaas is door de bouw van de nieuwe vleugels het bodemarchief wel aangetast. Voor het gehele terrein geldt een hoge archeologische verwachtingswaarde.

33

_Conclusie en waardering

Het park bezien als object (tuin- en parkhistorische waardering) kan slechts een lage tuin- en parkhistorische waardering genieten. De oorspronkelijke compositie en karakteristieken van het goed zijn op veel plaatsen geweld aangedaan en het slechte onderhoud levert een niet representatief beeld op. De grotendeels behouden structuur en de oorspronkelijke waterpartij en de beplanting bieden echter wel potentie voor toekomstige ingrepen van restauratie, renovatie en ontwikkeling.

Historisch (historische waardering) gezien vervult het goed een belangrijke rol in zowel de lokale, als de regionale geschiedenis. Het is tevens deels een afspiegeling van die geschiedenis. Het park geeft expliciet uitdrukking aan de geschiedenis van de Montfortanen op het goed en is in die zin waardevol om te behouden, vooral ook gezien het feit dat steeds meer van Nederland’s religieuze erfgoed verdwijnt²⁶. Het goed vertelt zijn eigen geschiedenis (van deze plek), in zijn geschiedenis, in het grotere landschap.

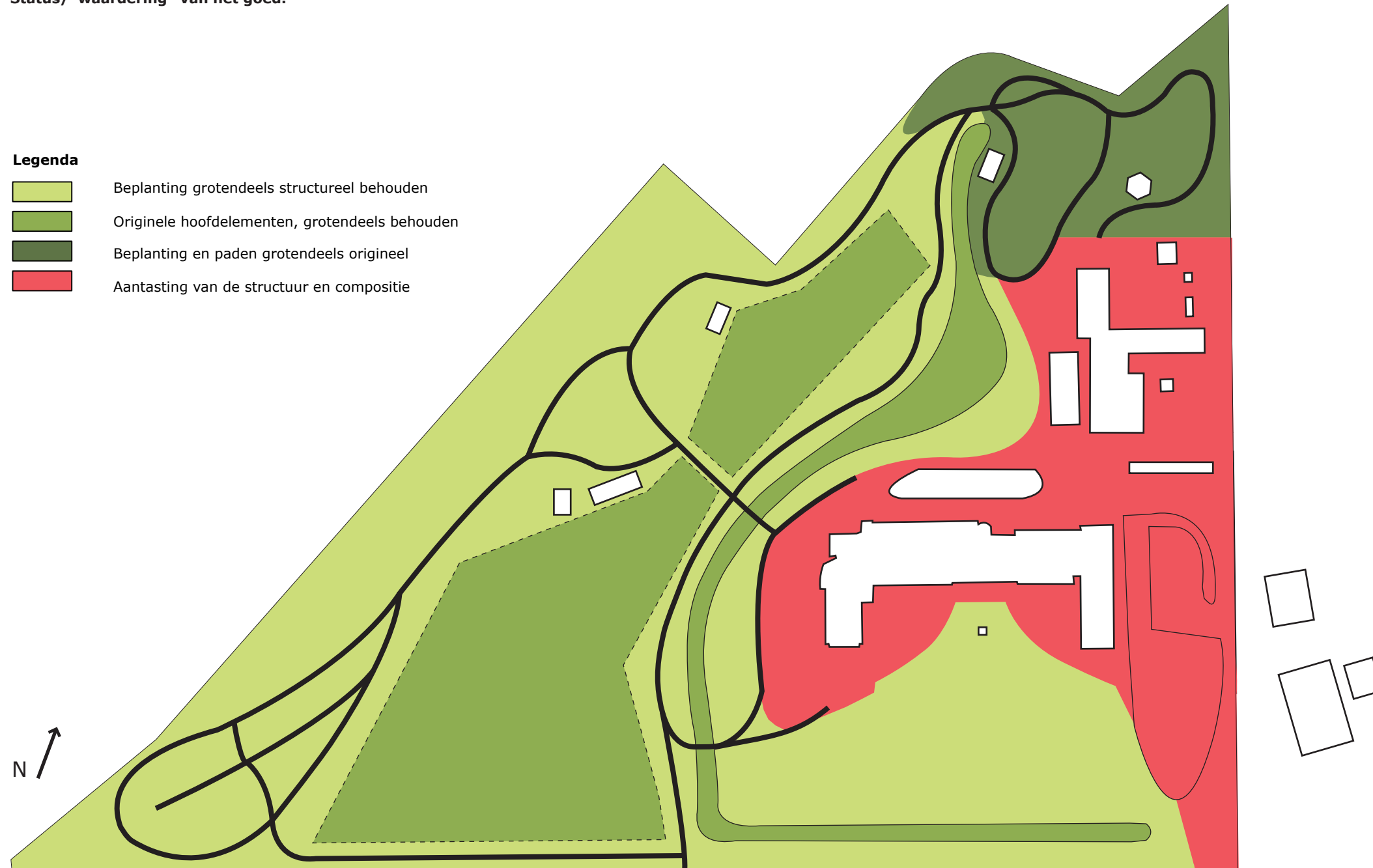
Daarbij de natuurwaarden en de archeologische waarde die het terrein vervult en de maatschappelijke en sociale waarde die het park kan vervullen beschouwend, is het terrein **waardevol (te behouden)**.

²⁴Kolen, J.C.A., *De biografie van het landschap, drie essays over landschap, geschiedenis en erfgoed*. Academisch proefschrift. Amsterdam, 2005.
²⁵Kolen, J.C.A., *De biografie van het landschap, naar een nieuwe benadering van het erfgoed van stad en land*. In: Vitruvius, nr. 1, oktober 2007.
²⁶2008, jaar van het religieuze erfgoed

Status/"waardering" van het goed.

Legenda

- Beplanting grotendeels structureel behouden
- Originele hoofdelementen, grotendeels behouden
- Beplanting en paden grotendeels origineel
- Aantasting van de structuur en compositie

Ondanks de verwildering en opslag van de beplanting, is de beplanting in structureel opzicht grotendeels behouden. De waterpartij is origineel, de weide is, zoals we al gezien hebben, door de jaren heen veranderd, maar is als belangrijk structureel en compositorisch element behouden. Het noordoostelijke deel van het park, juist boven het kavel is structureel grotendeels behouden, bovendien is de padenstructuur hier ook vrijwel origineel. Het oudste gedeelte van het goed, direct rond het huidige klooster, is structureel en compositorisch aan veel veranderingen onderhevig geweest en geniet net als de rest van het kavel een lage waardering. Binnen het kavel is de boerderij een belangrijk element, omdat die de laatste herinnering is aan het zelfvoorzienende karakter van het klooster.

Aanbevelingen

Behoud, beheer en ontwikkeling zijn wenselijk, mits daarbij het landschap van park en erf als voornaamste drager van de geschiedenis, het heden en de toekomst wordt beschouwd.

Door de aanwezige relictten (waterpartij, weide, entreeterrein, objecten in het park, huis en delen van de beplanting) weer in onderling verband te brengen, het visueel-ruimtelijke beeld en de functionele situatie aan te passen, kan de tuin- en parkhistorische waardering van het terrein aanzienlijk verhoogd worden. Tegelijkertijd kan daarbij de recreatieve belevingswaarde worden verhoogd. Het is met name belangrijk om het huis, voornamelijk de achterzijde, weer terug in relatie met het park te brengen.

De nieuwe bebouwing op het terrein dient ondergeschikt te zijn aan de uitstraling van het huis. Bij de situering van de gebouwen dient rekening te worden gehouden met 1) de historische ontwikkeling, 2) de parkaanleg, 3) de beplanting en 4) de compositie van een toekomstig te vormen geheel. De invloed van de nieuwbouw moet dan ook naar bovengenoemde punten worden geevalueerd, bovendien is het van belang dat er recht wordt gedaan aan het oorspronkelijke principe “park met daarin de architectuur”. Nieuwbouw kan het beste gepleegd worden op de delen met een lage waardering (in rood aangegeven op de kaart).

Voor een goed onderhoud en een betere representativiteit van het park is het belangrijk dat er een evenwichtige en gelijkmatige onderhoudssituatie wordt aangehouden, waarbij het gehele terrein aandacht krijgt. Het zal duidelijk zijn dat het niveau aanzienlijk hoger dient te liggen dan nu het geval is.

Bronvermelding

Afbeeldingen

- 36
1. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

2. Eigen foto

3. Eigen foto

4. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

5. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

6. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

7. Eigen foto

8. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

9. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

10. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

11. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

12. Eigen foto

13. Eigen foto

14. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

15. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

16. Eigen foto

17. Eigen foto

18. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

19. Eigen foto

20. Eigen foto

21. Eigen foto

22. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

23. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

24. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

25. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

26. Eigen foto

27. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

28. Eigen foto

29. Eigen foto

30. Eigen foto

31. Eigen foto

32. Eigen foto

33. Eigen foto

34. Eigen foto

35. Eigen foto

36. Eigen foto

37. Eigen foto

38. Eigen foto

39. Eigen foto

40. Kadastraal minuutplan 1811-1832, sectie D, blad 4, De Notel (RHCe)

41. Plattegrond uit archief paters Montfortanen Oirschot

42. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

43. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

44. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

45. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

46. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

47. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

48. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

49. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

50. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

51. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

52. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

53. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

54. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

56. Vermoedelijk tekening van J. Meerhout. Verzameling M. Wegenaar, uit Oirschot van, A., *Middel eeuwse kastelen van Noord-Brabant, hun inwoners en bewogen geschiedenis*. Rijswijk, 1981.

57. Beeldarchief Universiteit Tilburg

58. RHCe, atlantisl. 0021346

59. RHCe, atlantisl. 0021349, 1903

60. RHCe, atlantisl. 0021350

61. RHCe, atlantisl. 0021351

62. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

63. RHCe, atlantisl. 0021351

64. RHCe, atlantisl. 0021353

65. RHCe, atlantisl. 0021353

66. RHCe, atlantisl. 0021361, Pé, J.

67. RHCe, atlantisl. 0021363, Pé, J

68. RHCe

69. RHCe

70. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

71. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

72. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

73. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

74. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

75. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

76. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

77. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

78. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

79. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

80. Foto door Adriaanse, F. Oirschot.

81. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

82. Eigen foto

83. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

84. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

85. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

86. RHCe, atlantisl. 0021344

87. RHCe, atlantisl. 0021345

88. RHCe, atlantisl. 0021356 (prentbriefkaart)

89. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

90. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

91. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

92. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

93. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

94. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

95. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

96. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

97. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

98. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

99. Foto uit archief paters Montfortanen Oirschot

Foto's op titelpagina en hoofdstukpagina's door Adriaanse, F., Oirschot

Gebruikte literatuur

- Brock, A.C., *De Stad en de Meyery van 's-Hertogenbosch*. 1825
- Bruning, T., *Oirschotse Leengoederen* (Oirschot en Best). Campinia 2 (1972-73), p. 197-216.
- Gemeente archief Oirschot, *Bouwplannen Bijsterveld*
- Oirschot, A. *Middeleeuwse kastelen van Noord-Brabant, hun bewoners en bewogen geschiedenis*. Haaren, 1981.
- Kolen, J.C.A., *De biografie van het landschap, drie essays over landschap, geschiedenis en erfgoed*. Academisch proefschrift. Amsterdam, 2005.
- Kolen, J.C.A., *De biografie van het landschap, naar een nieuwe benadering van het erfgoed van stad en land*. In: Vitruvius, nr. 1, oktober 2007.
- Kronieken, gesloten archief paters Montfortanen, Oirschot
- Oldenburger, C en J., *Kloostertuinen*. In: Monumenten 29-4 2008. Haaren.
- Stichting Jaap Min, *Jaap Min, Oirschot*. Amsterdam, 2003.
- Tromp, H.M.J., *Noord-Brabantse kastelen in vogelvlucht*, in: *Kastelen in Brabant, van burcht tot landhuis*. 's-Hertogenbosch, 1982.
- Vroom, M.J., *Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur*. Wageningen, 2005.
- Watkins, W., Wright, T., *The management & maintenance of historic parks, gardens & landscapes*. English Heritage, 2007.
- Woningbedrijf Oirschot, *Groot Bijsterveld, haalbaarheidsonderzoek herontwikkeling*. Oirschot, 2006

Websites

<http://library.wur.nl/speccol/intro.html>, door: Oldenburger-Ebbers, Carla S.
<http://nl.wikipedia.org>
<http://www.bhic.nl/> (Brabants historisch informatiecentrum/Rijksarchief Noord-Brabant)
<http://www.montfortanen-nederland.nl>
<http://www.racm.nl/>
<http://www.rhc-eindhoven.nl/> (regionaal historisch archief Eindhoven)
<http://watwaswaar.nl/>

Bezochte archieven

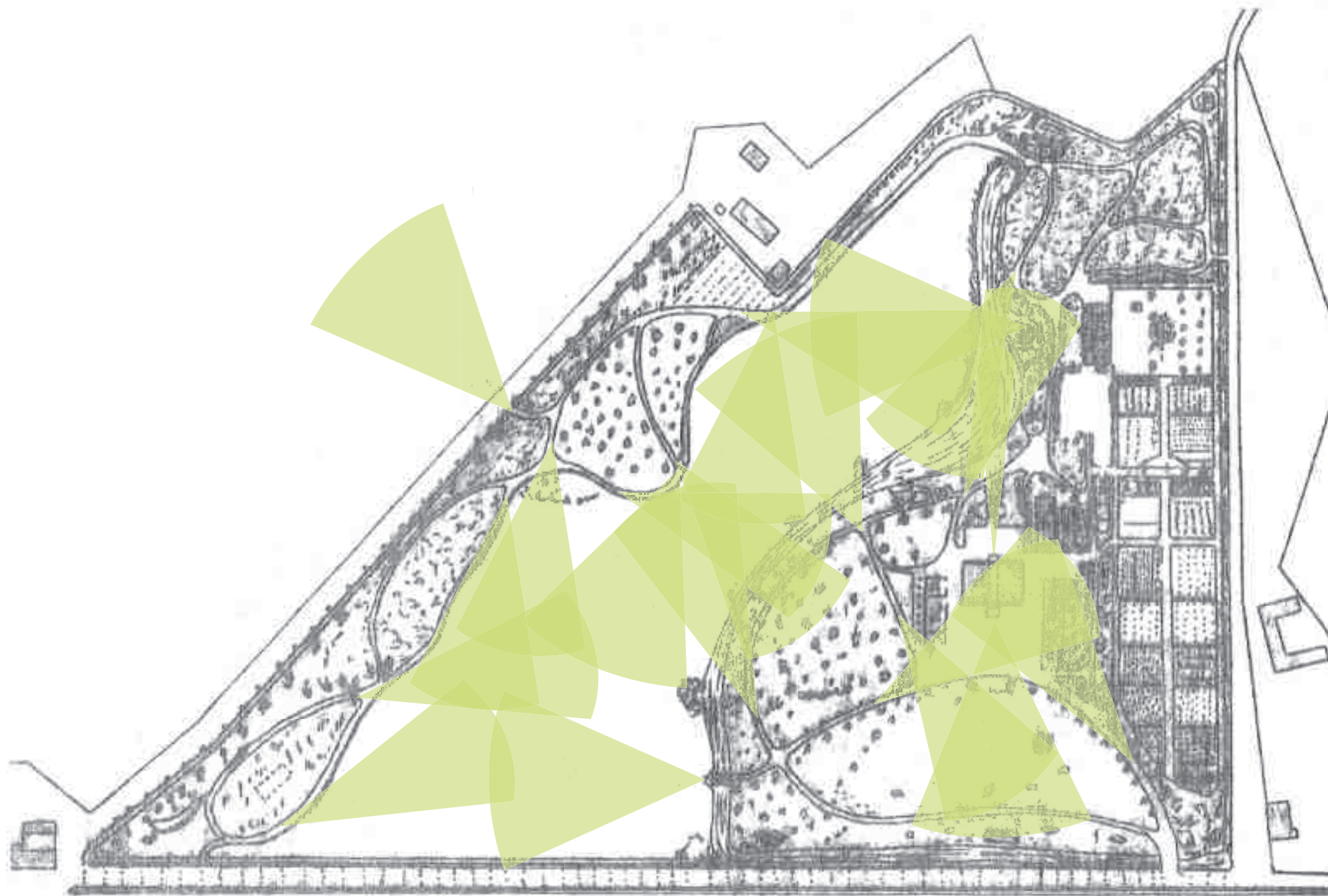
Regionaal historisch archief Eindhoven
Rijksarchief Noord-Brabant

Referentiemateriaal

- Blok, Olde Meierink en partners, *Cultuurhistorische analyse, waardestelling en visie Park Bronbeek te Arnhem*. Wageningen, 2003.
- Blok, Olde Meierink en partners, *Tuinhistorische analyse en waardering van Rhienderstein te Brummen*. Wageningen, 2002.
- Blok, Olde Meierink en partners, *Cultuurhistorische analyse, waardestelling en visie De Eversberg te Nijverdal*. Wageningen, 2003.

Bijlage 1. Zichten rond 1903

38

Bijlage 2. Opeenvolging van eigenaren

1312	Aleydis (dochter van Henricus van Audenhove)
1355	Van der Braken (Rutger)
1440	Bertelmeeus Zuetricx
1451	Beele (1/2, zus van bovengenoemde)
145?	Willem van Aerle (zoon van bovengenoemde)
1469	Aernt van Welhuysen
1503	Joerdaens van Boert (zoon van bovengenoemde)
	Geeraert Gijsbrechtsz van der Schaeft (van der Schaut)
1506	Geeraert van der Schaut (zoon van bovengenoemde) (priester)
1542	Ryckaert van Merode
1555	Ryckaert Ryckaertszoon van Merode
1588	Philips Ryckaertszoon van Merode
1601	Servaes Goyaerts
1609	Dierick van der Ameyden
1611	Marie Polluyn (vrouw van bovengenoemde)
1633	Anna van Breugel (weduwe raadsheer De Weert)
1645	Anna en Helena de Weert (dochters?)
1661	Theodorus van Uffelen d'Ameyden
1671	Ludovicus Kimps d'Ameyden
1675	Guilliam van Campen
1687	Johan van Campen
1694	Guilliam Johanszoon van Campen
1728	Catharina van Campen, onder toezicht van voogd Hendrik de Bije
1745	Louis de Montfort
1745	Gerard en Franscois Gast
1755	Carel Piper (gecommiteerde armen-blokken Den Bosch)
1758	Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas
1809	Jacob Dirk Sweerts de Landas
1810	Marie Elisabeth Snouckaert van Schauburg/Jacob Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas
1821	John Turing Ferrier
1830	Oeds Oenes van den Berg (commissionair te Amsterdam)
1856	Johannes de Leijer
1866	Maria Elisabeth Antona London (weduwe van bovengenoemde)
1868	Johannes Nicolaas Gottlieb Söhngen (kostschool)
1892	John Turing von Ferrier
189?	Anna W.J.A.H.F Turing von Ferrier
1903	paters Montfortanen/Gezelschap van Maria

Bijlage 3. Foto's

Afb.86 Oudst bekende foto van het goed vanaf het Kasteelpad, de latere Montfortlaan, 1890-1900.

Afb.87 De familie Thuring von Ferrier voor het huis, 1897

Afb.88 Zicht over de vijver met het Heilige Hart Kapelletje, 1930.

Afb.89 De nieuw gebouwde kapel.

Afb.90 Bootje voor de plek van Pietje, 1921.

Afb.91 Paviljoentje voor de kapel, 1925

Afb.92 Vijver in 1945

Afb.93 Brug en weide in 1945

Afb.94 Waterpartij in 1945

Afb.95 Herbeschoeiing in de jaren '60.

Afb.96 Paters werken aan de herbeschoeiing.

Afb.97 Herbeschoeiing, zwanenburcht en doorzicht naar de weide.

Afb.98 Herbeschoeiing, doorzicht naar de weide.

Afb.99 Vijver in de jaren '60.

Wetenschapswinkel Wageningen UR

Wetenschapswinkel Wageningen UR

De Wetenschapswinkel is een onderdeel van Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Allerlei maatschappelijke organisaties, actiegroepen of verenigingen kunnen hier terecht met een vraag of probleem op het werkteerein van Wageningen UR.

Wetenschapswinkel Wageningen UR

Postbus 9101
6700 HB Wageningen
tel. (0317) 48 39 08
e-mail: wetenschapswinkel@wur.nl
www.wetenschapswinkel.wur.nl